

Ketabton.com

د پښتو ټولني د خپرونو
پر له پسې شمېر: (۱۸۹)

د افغانستان ملي ژبه

او

ادب

ليکونکی : استاد اسلانوفاوميرمن

گراسيمو وا

مترجم : م. د عتمد شينواری

(۱۰۰۰)

د طبع شمېر :

دلوی خدای په نامه

یو خو خبری

پښتو د افغانستان ملی اورسمی ژبه ده، کومه ژبه چه
دویونکو شمیریی په یوهیواد کښی زیات وی؛ هغه ملی ژبه
گڼل کیزی .

په افغانستان کښی د پښتو ژبی دویونکو شمیر په سلو
کښی شپیتوته رسیزی او همدغه وجه ده چه له پخوانو زمانو
څخه پښتو ژبه ددی هیواد د ملی ژبی په نامه پیژندل شوې ده.
د افغانستان دنوی اساسی قانون په (۳۵) ماده کښی هم
د پښتو دغه تاریخی حیثیت په رسمی توگه ومنل شو او د ۱۳۴۳
کال دلویې جرگی له خوا هم تصویب شو .

(الف)

د نړۍ نوميالی ختيځ پوهان هم دغه حقيقت مني او پښتو
د افغانستان دملي ژبې په نامه يادوي. لکه چه دشوروی اتحاد
يونوميالی ختيځ پوهاند ښاغلي اسلانوف په خپله اوږده څيړنه
کښي چه دپښتو په باب يې کړي ده پښتويي د افغانستان
دملي ژبې په نامه بللي ده. ښاغلي اسلانوف په مسکو کښي
دپښتو ژبي يوشهور استاد اوپوهاند دی چه له ديرشو کالو
راسي دپښتو اوپښتنو په باب په علمي پلټنو اوڅيړنوبوخت
دی، ډير کتابونه اورسالي يې ليکلي دي اوپښتويي په ډيره
ښه توگه په روسي ژبه دنړۍ اوخپل هيواد پوهانو ته معرفي
کړي ده .

دده لوی کار دپښتو اوروسي ژبې ديولوی قاموس
ليکل دی چه نژدې (۵۰) زره لغات پکښي راغلي دي، دی
دروښانيانو او دپښتنو دکلتور په باره کښي هم ځيني رسالي
لري، يوه وړه رساله يې دپښتو دجوړښت، غزونو اوکلمو
دپيژندگلي په باره کښي هم ليکلي ده چه دپښتو ترجمه يې

(ب)

اوس ديونوی سوغات په توگه دپښتو مینانوته په ډیره مینه وړاندې کیری .

دارسالة دپښتو ټولنی یومسلکی غړی ښاغلی محمد اکبر معتمد شینواری له خوا ترجمه شوی ده. ښاغلی معتمد له لسو کالو راسی دپښتو ټولنی یو علمی کاریگر غړی دی اوروسی ژبه یې په ښه توگه زده کړې ده .

دپښتو اوپښتنو په باره کښې له شوروی آثاروڅخه دده ښې ښې ترجمې دکابل په مجله کښې همیشه خپریزی . اوس یې دافغانستان دملی ژبې په نامه دښاغلی اسلانوف یوه وړه رساله له روسی څخه په خپله ملی ژبه پښتو ترجمه کړه اودپښتو ټولنی دمسلكی مجلس په تصویب دنشر میدانته راووتله .

لکه چه ښکاره ده ددې کتاب دوهمه برخه دپښتوادب اوپښتنو لیکوالو دمعرفی په باره کښې ده چه دغه برخه دمیرمن گراسیمووا له خوا لیکل شوې ده، په دې برخه کښې که څه هم دپښتوادب پوره څیرنه نه ده شوې خو په لنډ ډول ورباندې

يوخه رڼاچول شوې ده. دښكاره ده چه دپښتوادب اودهغې
دليکوالو خيړنه پوره خيړنه اوزياته پلټنه غواړي اوداکار په
يوخو پاڼو کښې سرته نه شي رسيدلای .

په هر صورت هونږ دښاغلي اسلانوف اوميرمن گراسيمووا
دغې خيړنې اوله پښتو ژبې اوادب سره ددوی مينې اوعلاقی ته
دقدر په سترگه گورو اوبښاغلي معتمدته ددې اثرپه پښتو
کولو اوترجمه کولو دزړه له اخلاصه کور ودانی وايو .

(رشتين)

پیل

دا اثر د شوروی اتحاد د علومو د اکاډیمۍ د آسیایي ملتونو
دانستیتوت له خوا په روسی ژبه په دې وختو کې چاپ شوی
دی او د دې برخې لری، لومړۍ برخه یې (د افغانستان ملی ژبه)
اودوهمه برخه یې (د افغانستان ادبیات) دی، د لومړۍ برخې
مولف استاد اسلانوف دی اودوهمه برخه میرمن گیراسیمووا
لیکلې ده، څه رنگه چه دغه دواړه برخې نوی اوپه زړه پورې
معلومات لری نومایه روانه ژبه تر جمه کړې او گرانو
لوستونکو ته یې وړاندې کوم چه دوی وگوری چه شوروی
عالمان او پوهان زمونږ د ژبې او ادب په باره کې څو مره
معلومات لری .

په لومړۍ برخه کې زمونږ د ملی ژبې پرمختگ، ددغې

ژبې لهجې، ددغې ژبې دویونکو شمیر، گرامر او نور خصوصیات
یې بیان شوی دی او هم ددغې ملي ژبې د وروسته پاتې کیدلو
علتونه ښودل شوي دي .

په دوهمه برخه کې د افغانستان په ادب پوره رڼا چول
شوې ده او د ځینو افغاني ادیبانو بیوگرافي اوڅه خصوصیات
پکښې راغلي دي او هم افغاني ادب تر یوحده څپرک شوی دی .
مونږ د لوستونکو نه هیله کوو چه دغه دواړه برخي ولولي
او دنورو خلکو په نظرياتو باندي چه زمونږ د ژبي او ادب په برخه
کښي يې لري ځان پوه کړي .

داهم باید وویل شي چه ښاغلي محمد شیرین «سنگری»

او اسدالله «لودین» ددې رسالې په تصحیح او صحافت کېښي
پوره زیار ویستلی دی چه زه ورته په قدر گورم .

م - معتمد شنواری

د افغانستان ملي ژبه

د ملي ژبو جوړښت چه تل د قومونو په تشكيل او پرمختگ
پورې اړه لري يوگران حرکت اودروند کار دی، دا حرکت
په خپل ذات کښې ډير نظري او عملي اهميت لري اوزده کړه
يې دهرچا يعنی د ژبپوهانو، د ژبو دمورخينو، دبشرپژندونکو
اواديبانو دپاره ضروري اومهمه ده .

په دې لسو وروستيو کلونو کښې شوروی فلالوچستانو
د ملي ژبو دجوړښت او تشكيل په ميدان کښې ډير کار کړی
دی اوداموضوع يې پوره خپرلې ده، داملي ژبې چه کار پکښې
شوی دی يوازي دشوروی دخلکو ملي ژبې نه دی بلکه دخارجي
قومونو ملي ژبې هم پکښې شاملې دي .

ديوقوم د ژبې دپراختيا اورواج سوال يومهم اوگران

سوال دی مگر دیورپ دځینو ژبو په باره کښې چه زیاته پنگه لری اودپخوانیو او منځنیو پپریو لیکلی آثاریې موجود دی اوهم یې دلته جو په برخه کښې اوس اوپخوا ډیر کار شوی دی لکه روسی، جرمنی، انگلیسی، فرانسوی اوایتالوی ژبې دغه سوال نسبتاً آسان دی، دایشیاځینی ژبې چه پورتنی صفات لری لکه چینی او جاپانی ژبې د هغو مسئله هم آسانه ده، خونورې ژبې چه دارنگه نه دی د هغو دپراختیا اورواج پوهېدنه څه قدر سخته غوندي ده .

ځینی سببونه دی چه دژبو مسئله یې لاسخته کړې ده چه هغه په دولتی کړښو سره په دوه یادرې برخو باندي دیوملت ټوټه کېدل دی. داکار دپښتنو اوددوی دژبې سره بیخی سمون خوری. (۱)

(۱) که هېواد او قوم سره مطابقت وخوری دداسې قوم دملی ژبې زده کړه آسان کار دی اوکه مطابقت سره ونه کړی نوپیا داکار گران دی. مثلاً افغان یاپه بل عبارت پښتون دافغانستان سره مطابقت نه خوری ځکه نژدې نیم افغان دافغانستان نه وتلی دی چه دې کار ددغه قوم دملی ژبې دزده کړې اوپرمختگ په لار کښې سختی پېښه کړی ده .
(مترجم)

دټېرو پنځه ويشتنو کلونو په موده کېنې چه زه دپښتنو فولکلور او ادبيات مطالعه کوم، دپښتو لوی قاموس ترتيبوم، گرامري ليکم اوهم يې دتدريس په کار بوخت يم زما زړه وغوښتل چه دملی ژبې پښتو دجوړښت او تشکيل په باره کېنې هم مشغول شم، ددې کار ابتدایي نتیجې ما په لنډ ډول سره په هغه کتاب کېنې چه د (لومړۍ آسیا خلك) نومېږي ليکلي دي اوهم مې په پنځه ويشتم بين المللی کانگرس کېنې چه د ۱۹۶۰ داگست په میاشت کېنې په مسکو کېنې جوړشویؤ (دپښتو دملی ژبې دتشکيل تاريخی شرطونه) توضیح کړی دی. زما دا اوسنی لیکنه زما دنورو لیکنوپه څېر په اساسی ټکو رڼا اچوی اودمسایلو څېنې ډیر سخت اړخونه راسپړي، زما دالیکنه دراتلونکو علمی پلټنو اوڅېړنو د پاره اساس کیدای شی خو دپوره حل دپاره باید دامسایل دافغانی ژب پوهانو ټولنی ته وړاندی شی .

ددې رسالې په لیکلو کېنې ما دځینې افغانی لیکوالو دآثارونه استفاده کړې ده چه په لومړی وار کېنې دافغانستان

دمشهور ليکوال گل پاچا الفت اودپښتو داکاډيمی د رئیس پوهاند صدیق الله رښتین آثار دی .

پخوا له دې چه درساڼې په اصل موضوع پیل وکړم باید دوه سواله چه مهم دی وړاندې کړم :

لومړی داچه باید پوه شوچه ملت یاقوم وار دوار نه جوړپیزی لومړی په اقتصادی، سیاسی اوکلتوری مرکز کښې دملت یاقوم زړی زرغونپیزی بیاورو ورو نژدې اوورپسی لری برخې ورسره یوځای کیزی چه په دې شان دملت جوړښت منع ته راځی، باید دملت (تشکیل اوپرمختگ) یوشی ونه گڼل شی ځکه تشکیل اوپرمختگ دوه جلا جلا مفهومونه لری .

دوهم داچه دافغانستان په شرطونو کښې دولتی ژبې دقوم په جوړښت کښې دومره اهمیت نه لاره څومره چه اجتماعی او اقتصادی عوامل یې لری .

دهمسایه هېوادونو تاثیر باید نفې نه شی مگر نه دومره چه دافغان ملت پرمختگ دنورو گاونډیو زیات تاثیر ته منسوب وبلل شی لکه چه داکار د (ریسنبر) په مقاله کښې شوی دی،

ریسنبر په خپله مقاله کښې په دې خبره زور اچولی دی
اودنورو دتأثیر یودلیل دا بولسی چه له پیرې زمانې راسی
دافغانستان رسمی ژبه فارسی وه، مگر داخبره سمه نه ده،
افغان ملت دنورو دتأثیر لاندی نه دی راغلی ځکه دافغانملت
دکلتور زده کړه دښکاره کوی چه دا ملت خپل ځانله ملی
خصوصیات اوځلا خواص اومیزی لری چه دنورو تاثیرپکښی
نه لیدل کیزی .

مشهور شوروی موزیک پوهان د پروفیسر بیلیایف
په خپل هغه کارکښې چه دافغان دملی موزیک په باره کښې یې
کړی دی داسی لیکي: داقوم خپل داسې ملی خپلواکی موزیک
لری چه دنورو تاثیر پکښې نشته .

قوم جوړیدای او تشکیلیدای شی خوکه په خپله ژبه
وگړیزی، دقوم په تشکیل اوجوړښت کښې داخبره شرطنه ده
چه ددغه قوم ژبه دی دولتی وی (وگوریء چه په اتریش،
مجارستان، هندوستان، پخوانی روسیه اونورو هېوادونو
کښې چه قوی قوی قومونه جوړ شوی دی دولتی ژبه پکښې

یوه وه مگر که دغه دقوم ژبه دولتی شی نوډاکار ددغی ملی ژبې دانکشاف اوپرمختگ سره کومک کوی، هغه کارچه په دې ژبه کښې روان وی هغه تیزوی اودملی کلتور هغې پانگې ته چه دژبې سره کلک ارتباط لری پوره وده او مرسته ورکوی لکه: هنری ادبیات، مطبوعات، تیاتر، رادیو، سینما، مکتب اوموزیک. له دې کبله ویلای شوچه ددولتی ژبې په حیث دبلې ژبې وجود دقوم او اولس دجوړیدو په لاره کښې خنډونه شی اچولی مگر په زیاته اندازه دقوم دپرمختگ اومزبوتیا په لاره کښې بندیز پیدا کوی .

داچه دملت او اولس دژبې په غای بله ژبه دولتی کیری دادپخوانو فیوډالی عصرونو اووختونو خاصه ده، حتی په دغو عصرونو کښې کیدا شی چه هره اوله منځه وتلې ژبه هم دولتی شی .

کوم علتونه چه دافغان ملت دجوړښت اوپرمختگ مخه یې نیولی ده یویې په ۱۹ قرن کښې ددغه ملت ټوټې کېدل اوپه دوه برخو ویشل دی چه ډاکار د استعماری عام سیاست نتیجه ده.

ددوو جنگونو نه وروسته په ۱۸۹۳ کال کښې انگلیسانو
دپورند دتړون له مخه افغانستان دسمنلر داستفادې نه محروم
کړاویوه برخه ځمکه یې ورنه جدا کړه اوهم یې داسې لوبه
جوړه کړه چه په دې وروستیو اتلسو کلو نو کښې یې
دافغانستان او پاکستان مناسبات سره خپرې کړل .

د ۱۹۱۹ کال نه وروسته چه افغانستان ددوه
(انگلو - افغان) جنگونو په نتیجه کښې خپلې خپلواکۍ ته
ورسید په دغه هېواد کښې دملی اقتصاد چارې گړندی شوې.
داقتصادی اوکلتوری مهمو مرکزونو لکه کندهار اوکابل
نفوس په ډیرې چټکۍ سره زیاتېږی . په دې وروستیو
پنځه ویشتمو کلونو کښې دکابل داوسیدونکو شمېر د یولک
اوشلو زرو نه درې لکو اولسوزروته رسیدلی دی . یعنی تقریباً
یوپه درې زیات شوی دی اودکندهار اوسیدونکی له شپږتوزرو
نه یولک اوپنځه نوی زروته رسیدلی دی یعنی څه دپاسه درې
چنده زیات شوی دی (د ۱۹۵۸ کال احصائیه) .

دهېواد دعام اقتصادی چلښت له کاروان سره دهېواد

لری اوگوبنه درې لکه د کونړ او اریوب درې سمې روانې
شوي دی .

داریوب (خاخيو) په باره کښې افغانی لیکوال محمد حکیم

اریوبی لیکي:

داریوب او سیدونکی قوم (خاخی) پخوا پوونده ؤ،

کسب یې مالداري وه، مگر د (۱۹۱۹) کال نه وروسته ددغه

قوم ډیرو نماینده گانو دلرگیو اوځنگلونو په تجارت شروع

وکړه چه کابل ته د خاخیانو دیوی لویې برخې دراتگ او اوسیدانې

یوعلت همدا دی .

ویلای شوچه افغان قوم په اوسنی وخت کښې اساساً

سره راټول شوی او تشکیل شوی دی خولا نورهم د دوی

دراټولیدو کاروبار روان دی .

کابل مجله په خپلې ۴۷۸ گڼه کښې لیکي: (دافغانی

ټولني دتاریخی کتنې اوڅیړنې نه دا څرگندیږی چه افغانی

ټولنه قدم په قدم دفیوډالی خواص پریږدی اود سرمایه داری

دانکشاف په لار روانه ده، داتگ یې نسبت پخوانه گړندی

اوتېزدي، داټولنه دبدلون په حال كېښي ده مگر په اوسني وخت كېښي دا دبدلون حرکت دپخوا نه ډيرگرندي اوتېزدي.

همدا راز كابل مجله په خپله ۴۹۲ گڼه كېښي ليكي:

دافغاني ټولني دپراختيا پخواني مرحله دملاکي مرحلې ته

ورته وه او اوسني مرحله يې دملاکي ټولني نه دسرمايه داري

خواته دبدلون مرحله ده، داچه له کوم وخت نه افغاني ټولني

په دې موجوده دورې شروع کړې ده داخبره هم ښکاره ده،

دخپلواکي دگټلونه وروسته دادوره شروع شوې ده .

دختيزو اريايي ژبو په منځ كېښي پښتو ترټولو لويه

اوپراخه ده، په دې ژبه ترڅورلسو مليونو زيات (۱) خلك

گريزي، ددې خلكو هېواد افغانستان او پښتونستان دي،

داخلك كه په افغانستان كېښي اوسيزي افغان ورته وايي او كه

دپېښور، ډيره اسمعيل خان اوبلوچستان په ولايتونو اوپه

شمالي آزادو سيمو كېښي چه دافغانستان په اوږدو كېښي

پرته دي اوسيزي پښتانه ورته وايي .

(۱) دپښتو ژبې ويونكي اوس شلو مليونو ته رسيزي .

(رشتين)

دېونير په سيمه، دپېښور په ځمکه اودسوات اودير
په نوابيو کښې يوسف زى قومونه اوسيزى چه شمېرې اته
لکه خلک دى .

دموندو قوم چه شمېرې ددرى لکو په شاوخوا کښې
دى په درى برخو ويشل شوى دى: لومړۍ برخه يې دافغانستان
په ننگرهار کښې اوسى، دوهمه برخه يې آزاده خاوره ده
اودريمه يې دپېښور په سيمه کښې مېشته ده .

خليل چه دوى هم دپېښور په سيمه کښې او سيزى
موندوته په لږچه اوقوم کښې ورتړدې دى .

د شينووارو قوم په دوه برخو ويشل شوى دى يوه برخه
يې دافغانستان په خاوره کښې اوسيزى اوبله يې دپښتونستان
په څنډو کښې استوگنه لرى .

دموندو ښه سويلى خواته دخيبر ددرې په سيمه کښې
داپريديو لوى قوم پروت دى، ددې قوم شمېر دوه نيم لکه دى،
دوى سره دجنوب له پلوه ورکزي همسايه گان دى چه دوى هم
دوه نيم لکه خلک دى .

دختکو قوم چه د افغان په تاريخ کښې شهرت لرى

داباسيند په نښې غاړه پروت دی، ددوی شمېر درې لکه دی،

ددوی سره په خاوره اوژبه کېنې نژدې خلك بنوخی دی.

وزیر اومسعود دوزیرستان په پراخې کېنې اوسپزې،

دوی څلور پنځه لکه خلك دی، ددوی یوشمېر خلك دنورو

پښتنو قبایلو غونډی په افغانستان کېنې اوسپزې.

دپښتنو قومونو په ډیر لوی گروپ درانی کېنې بارکزی،

پوپلزی، الکوژی، اڅکزی، نورزی، اسپاک زی اوالی زی

ورگه پزې، داخلک دوه ملیونه دی، دا گروپ د افغانستان

په لویدیزه برخه کېنې اوسپزې، درانی دافغانستان په ټولو

ښارونو کېنې مېشته دی، دوی دملکت په دولتی چوکیو

اوعسکری بستونو کېنې غټه برخه لری، داڅکزیو یوه برخه

دبلوچستان په شمال کېنې اوسپزې .

بل مهم گروپ دغلجی قومونو دی، ددوی شمېر یونیم

ملیون دی، دوی دکندهاره علاقې نه نیولی ترنورستانه پوری

اوسپزې، ددوی یوه برخه کوچیان دی چه په ژمی کېنې کوزی

پښتونخوا ته ځی .

دکاکرو قوم دهغو ځمکو په جنوب کښې اوسې په کومو
کښې چه دورانې اوسېږي اوهم دبلوچستان په شمال کښې
مېشته دي .

ساږي قوم په ننگرهار کښې اوسېږي اوزوريې په دغه
ځای کښې دي .

ځاځيان، منگل اوځدران دپکتيا په ولايت کښې اوسېږي،
داولايت پخوا جنوبي ولايت نومیده .

برسېره په دغو پورته قومونو نور ډير پښتانه قومونه
او اولسونه شته .

پښتانه دافغانستان دټولو اوسیدونکو په نسبت په سلو
کښې شپېته دي اوڅرگند اکثريت لري .

کوچانو کلیوالی ژوندته ترجیح ورکړېده اودا دبدلون
دوره روانه ده، دزراعت دښه سیستم اودوچو ځمکو داوبو
لاندي کولو له کبله دکروندې نوې ځمکې منځ ته راغلي دي .

ډيرو قومی خلکو خپلي اصلي ځمکې چه خوږيږي ورکښې

اوسیدلي دي پرې ايښي دي، ښارونو اویانورو سيموته تللي
اوهلته مېشته شوي دي .

دخمکو لږوالی ډیر پښتانه مجبور کړی دی چه ښارونو ته لاړشی او هلته لاس مزدوری وکړی، ډیر اطرافي خلك په ښارونو کښي دودانيو، دکارخانو اوفابريکو په کارونو لگيا دی .

دمملکت په شمالي برخه کښي دپنځه ويشتو کلونو راهيسي دپومبي دپراختيا له کبله دکندوز ښار په نوي ډول جوړشو، په دې وروستيو کلونو کښي دانبار نور هم پراخ اولوی شو اواهميت يې زيات شوی دی، دانبار دشيرخان دبندر سره چه دشوروی اتحاد په کومک آباد شوی دی نژدې پروت دی، دښار ډیره برخه پښتانه دی اود زاخيلو، ناصرو، لوديانو، اتمانزيو، خروټو اودوتانيو له قومونو څخه دی.

ناصر اوخروټي دتل دپاره مالدار وو اوکوچاني ژونديي درلود مگر مونږ وينو چه کوچي پښتانه قومونه اوس دبدلون په حال کښي دی، دکوچاني ژوند نه کليوال ژوند غوره بولي اودښارونو هستوگني ته راگرځي .

څه رنگه چه دکندوز نفوس مختلف خلك دی اوهر قوم

لکه تاجک، ازبک، ترکمن اونور پکنبی اوسیزی نوپه پښتو ژبه کښې نور لغات هم راننوتی دی ، مثلاً افغانی لیکوال نظام‌الدین تهذیب په خپلې هغې مقالې کښې چه د(کندوز سره آشنا شیء) تر عنوان لاندې یې لیکلې ده اوپه ۱۹۵۹ کال کښې د کا بل مجلې په ۴۷۸ گڼې کښې چاپ شوي ده داسې لیکي :

دکندوز پښتانه جالې ته قایق وایی حال دادی چه پښتو خپل لغت ورته لری، دترکمنانو سره دمجاورې اوراشه اودر شه له لارې نه د مملکت په شمالی برخه کښې په پښتو کښې د (دشلمه) کلمه استعمالیږی .

دپکتیا خلک چه د مملکت اقتصادی ژوند سره آشنا شوی دی دکابل په لور ددوی راتگ او هجرت لیدل کیږی اودځنگل اولرگیو تجارت کوی، مثلاً په کابل کښې اوس څلورزره کوره ځاځیان اوسیزی چه پنځلس زره مېړه ورنه جوړیږی .

دښارکی انسان پیژندونکی (فېردیناند) چه افغانستان ته دپښتنو کوچانو دژوند سره د آشنا کېدو په غرض تللی و داسې لیکي :

دلغمان اوسیدونکی په اوسنی وخت کښې په قومی لحاظ
گډوډ دی، په دغه سیمه کښې درې توکمه اوسیزې، یو توکم یې
په (پشپې) خبرې کوی اونور دوه یې په پښتو اوتاجیکي
گډیزې .

دلغمان په غرنیو برخو کښې قومی جوړښت لاپه ځای
پاتی دی مگر په هوارو برخو کښې یې بیخي تغیر خوړلی دی
دسرکونو دجوړولو اود ترانسپورت دښه والی له کبله
په دې وروستیو دیرشو کلونو کښې د مملکت داطرافو بېلوالی
له منځه تللی او ټولې لرې سیمې دخپلو مرکزونو سره تړل
شوی دی .

دشینوارو قوم چه دکابل اوپېښور ترمنځه دسړک په
غاړه پروت دی پخوا یې جوپې کولې مگر اوس دلاریو اوموټرو
څخه استفاده کوی، ډیر موټر یې په لاس کښې دی چه په
انفرادی اومشترک صورت یې اخیستی دی .

عسکری خدمت اوبڼوونځیو قومی او اطرافې بېلوالی

له منځه وړی دی، دمکتب او عسکری خدمت له برکته د مملکت
ډیرې لږې او جلا سیمې د مرکزونو سره په تماس کېښودلې .
یو اروپایي د پلومات په دې باره کېښي لیکلی دی:
د مختلفو سیمو او قومونو په منځ کې د عسکری خدمت
له برکته نژدېوالی راغلی دی ځکه عسکری دنده مختلفو کورني
سره نژدې کوي او یوله بله یې سره گډوي .

مونږ پورته وویل چه د پښتنو یوه مهمه برخه کوچیان
اونیم کوچیان دي، ددې جملې نه ځېښي هغه سوداگر کوچیان
دي چه هر کال په مني کېښي دکوزې پښتونخواجنوبي برخوته
ځي او په پسرلي کېښي بېرته افغانستان ته راځي، ددې خلکو
شمېر اويا زروته رسېږي، ددې کوچیانو په باره کېښي معلومات
ماته دنمارکي انسان پېژندونکي فېردينانډ چه داډیر کلونه
کېږي دپښتنو کوچیانو دژوند په کتنه بوخت دي راگړي دي،
ددې کوچیانو یوه برخه پرچون سامان کلیوته وړي او هلته یې
په قرض او پور سره خرڅوي .

دپښتنو په ځېښو مهمو برخو کېښي پښتونولي حاکمیت

لری اودخلکو فیصلې اودلانجو پریکړه په همدغه دود سره
کیزی. مثلا په تېرا، اپریډیو اونورو غرنیو سیمو کښې داکار
عملی دی .

پښتو دغرونو اوځپنی گرامری خواصو له مخه دختیزو
اریایی ژبو په سهاکی گروپ ورگډیزی، په دې گروپ کښې
برسېره په پښتو له مرو ژبونه سهاکی او دژونډیو ژبو
نه شغنانی، واخانی، اشکاشمی، ایزگلامی اومنجمانی ژبې هم
ورگډیزی، داژبې دافغانستان په شمال ختیز اودتاجکستان
دجمهوریت په جنوب ختیز کښې موجودې دی، په دغو ژبو
لږ خلك گریزی .

نووځپرنو اوپلټنو پښتو د (سهاکو - تخار) خلکوژبې ته
ورگډه کړې ده، چه دغو خلکو دمیلادنه دوه پېړۍ د مخه
داوسنی افغانستان شمالی برخه (باختر) او ورپسې داوسنی
سیستان خاوره لاندې کړه او وروسته له دې دغو وگړو
داوسنی افغانستان دجنوبی برخې اودبلوچستان له لارو

داباسیند لاندینی برخی ته ورنسکته شول او ورپسې یې
هندوستان لاندې کړ، ددې خلکو ژبه د (سهاکو - ختن)
دخلکو ژبې سره نژدې ده .

دومره خبره ده چه دپښتو لیکلی آثار کوم چه مونږ ته
معلوم دی اودسهاکوژبه دیونیم زرکلی دورې په حدودو کښې
سره بیل شوی دی نوله دې کبله دشپاړسمې پېړۍ نه وړاندې
په تاریخی پلان سره دپښتو ژبې په انکشاف درنا اچولوپوره
امکانات نشته (۱) یوازې دپښتو دگرامری جوړښت اودلغاتو
داساسی پا نگو پرتلنه د نورو ختیځو اریایی ژبو سره
امکان لری .

باید په دې هم پوه شوچه له ډیروخته راهیسی پښتانه

(۱) دامیر کروړ داشعارو اودپتې خزانی دپیدا کپلو

له برکته دپښتو ژبې ادبی تاریخ تراثمې پېړۍ پوری رسیری

اونوی امکانات یې دتاریخی پلټنې دپاره پیداگری دی .

(رشتین)

له نورو همسايه قومونو سره راشه اودر شه لری چه دې کار
بې شکه په پښتو ژبې تاثیر اچولی دی چه دټولونه لومړی
داتایر په لغاتو کښې لیدل کیږی .

ددې دپاره چه دپښتو ژبې په چلښت اوڅه رنگوالی
وپوهیږو لومړی باید ددې ژبې په گرامری خصوصیاتو اوغږ
پوهنې لنډه نظر واچوو اوبیا دمقصد خواته لاړ شو .

پښتو دچوپو تورو په ډیروالی سره دنورو ژبونو امتیاز
لری، په دې ژبه کښې دیرش چوپ توری موجود دی، دپښتو
چوپ توری په هندي ژبو کښې شته مگر د ایرانی ژبو
(فارسی او تاجیکی) نه ددې ژبې بېلوالی په (خ،څ) اوداسې
نورو تورو سره راغلی دی .

هغه آوازونه چه دادا په وخت کښې یې دژبې سردتالو
گومبت ته ور اوږی په لاندې ډول دی :

(ږ،ډ،ڼ،پ،ټ، ښ) .

د(ږ) آواز په لویدیځه لهرجه کښې د (ژ) غونډې دی اوپه
ختیځه کښې د(ږ) په شان دی مگر ددې توری دپاره په غلجی

لهجو کښې يودريم متوسط آواز شته چه دختيځي اولويديځي
لهجو ترمنځ ادا کيزی .

د پښتو ختيځي اولويديځي لهجې د (ښ) په ادا کښې
هم سره مختلفې دي، په لويديځه لهجه کښې داتوری د (ش)
غوندي ويل کيزی اوپه ختيځه کښې د (خ) په شان اداکيزی.
بايد ووايو چه په لويديځه لهجه کښې (ښ) کټ مټ
دساده (ش) غوندي نه ويل کيزی بلکه فرق لری، دافرق تاسې
په دې جوړه کلمو کښې پوره ليدلای شیء: (ښادی، شادی-
ښی، شی) .

د (ډ) او (ټ) توری دغانبیزو تورو «د» او «ت» نه پوره
فرق لری، د (ډ) او (ټ) دویون په حالت کښې دژبې سر نسبتاً
شاته ورگرځی .

د (ږ) توری په پښتو کښې یوله سختو تورو څخه دی
اومخصوص مشق غواړی، ددې توری دویون په وخت کښې
دژبې سر دتالودگومبت سره پیوست کيزی. (ږ) بايد د(ر)
غوندي ونه ويله شی اونه بايد د (ل) غوندي وويله شی اوکه
نه دکلمې معنی تغير کوی .

د (موږ) او (مور) کلمې نه بنایي چه یورنگ و لوستل

شي ځکه دا بېلې بېلې کلمې دي اوفرق يې په همدې توري راغلي دي .

د (ږ) په شان د (ږ) توري هم د سختو تورو له جملې

څخه دي، په پښتو کې داسې کلمه نشته چه په (ږ) شروع شوې وي ځکه (ږ) دکلمې په سر کې نه راځي .

په پښتو ژبه کې د (څ) توري ډیر اوریدل کېږي لکه څوک، څه، څا، اونور .

د (ف) توري چه شونډیز ، غانبیز توري دي یوازې

د پښتو په هغو کلمو کې لیدل کېږي چه دنورو ژبونه اخستل

شوی وي، دا حرف په پښتو کې کله په (و) بدلېږي لکه

(افغانی) چه پښتانه يې (اوغانی) وايي اوزيات په «پ» بدلېږي

لکه د عربي (فکر) چه پښتانه يې (پکر) لولي، هو! یوازې

د (اف) په لفظ کې پښتانه په خپله په (ف) خوله خوځوي.

په پښتو کې د (و) توري معمولا غانبیز دي، په تېره

بيا چه دکلمې په آخر کې راشي مگر دشونډیز چوپ توري

غوندي هم ويل کېږي کله چه په منځ دکلمې کې راغلي وي.

دژبې دمخکینې برخې دچوپو تورو (د،ت،ن،س) ویون
کت مټ دروسی ژبې د (د،ت،ن،س) غونډې دی او کوم فرق
نه لری .

دپښتو (ژ) او (ش) دروسی ژبې د «ژ» او «ش» څخه
نرم دی او په ویون کېنې پوستوالی لری .

دپښتو (ل) دروسی (ل) سره نژدې دی، بې دهغه «ل»
نه چه د (الله) په کلمه کېنې راغلی دی .

(ب) او (م) دروسی «ب» او «م» غونډې دی یوازې دومره
خبره ده چه (ب) دکلمې په آخر کېنې امکان لری چه په (و)
بدله شی .

د (ق) حرف دپښتو په هغو کلماتو کېنې لیدل کیږی چه
دعربی یا ترکی ژبو څخه اخستل شوی وی، دادپښتو خپل
توری نه دی، پښتانه داتوری په (ك) بدلوی او کله کله په (خ)
بدلیږی لکه (وقت - وخت) او کله په (غ) هم بدلیږی لکه
(قران - غران) .

(ع) او (ح) یوازې په عربی کلمو کېنې موندل کیږی،

(ع) ياپه (ه) بدليزى اوياله منځه وځي مگر كله چه له منځه

وځي نوضرور همسايه غريز توري ته تغير وركوي .

په پښتو كښي ابتدا په ساكن راتلاى شي، حتى دوه

ساكنه هم دكلمې په سر كښي ممكن دي لكه (سخوندر) .

مونږ مخكښي وويل چه پښتو ديرش چوپ توري لري،

همدا راز اته غريز توري هم لري چه په دې ډول دي:

(ا،ه،ه،ي،ي،ي،و) .

زوركي چه يومنځني حركت دي دپښتو ژبي دخصوصياتو

نه گڼل كيږي، ددې لاندي جوړه كلمو دپرتلني نه تاسې زوركي

معلوماتي شىء : (گډه) دمشتړك په معنى، (گډه) دپسه په معنى

(تېره) لكه تېره چاره، (تېره) لكه تيره چاكو، «پل» دپښي

اثر، (پل) دبخشش په معنى، ددې جوړه كلمو دوهمې كلمې

زوركي لري .

په پښتو كښي هغه كلمې چه الف لري دهغو كلمونه جلا

دي چه يوازي زور لري، دالاندي جوړه كلمې ولولئ : بار -

بر، وار - وړ، لاس - لس، هار - هر، اوداسي نور .

د (ع) او (ه) توری پښتانه په ځینو ځایو نو کښې
د(ې) غوندې لولی لکه (طالع) چه دوی یې طالې او «مهربانی»
چه دوی یې مهربانی لولی .

په پښتو ژبه کښې خچ ډیر اهمیت لری، خچ آزاد دی
دکلمې په هره هجا راتلای شی مگر په لومړۍ هجا نسبتاً لږ
راځی لکه (اسمان) دلته په دوهم الف خچ دی، (تالنده) په الف
خچ دی، (ژرنده) د (ر) نه وروسته په زورباندي دی «ملگری»
د «گک» نه وروسته په زورکی باندي دی .

هغه کلمې چه دحروفو روڼ اوجوړښت یې یوشان دی
دخچ په ذریعه یې معنی سره بپلیزی لکه (پښې) که خچ په
لومړۍ (ې) راشی نوحواث ورنه مرادپزی اوکه په دوهمی
(ې) راشی نودتقلید معنی ورکوی، یالکه (جاله) که خچ اوفشار
په الف واچول شی نومعنی یې دمرغیو آشیانه کیزی اوکه
خچ په (ه) راشی نودخیگونو دکښتی معنی ورکوی .

کله چه په کلمو کښې بدلون او تغیر راشی دا امکان
هم شته چه خچ دیوځای نه بل ځای ته نقل شی لکه (پښتون)

چه خچ په (و) باندي دي مگر په (پښتانه) کښې خچ د «ن»
نه وروسته په زورکي دي، ياداسې نور درواخلي ء .

هغه غريز توري چه خچ لري اوږده اداکيري او هغه چه
خچ نه لري هغه لنډوي، د علت توري چه د خيشومي (ن)
ترڅنگه واقع شي هغه هم دغسي صفت پيدا کوي .

برسېره په دې چه دکلمو په هجاؤ باندي خچ راځي
دجملې اجزاهم خچ لري، ديوه گروپ دکلمو په منځ کښې چه
کومه ډيره مقصودي وي هغه مخصوص فشار اوخچ غواړي چه
په دې وسيله دنورو نه توپير پيدا کوي .

دهمسايه ژبو دتاثير له کبله دپښتو په ځينولمېجوکښې
ددغې ژبې د علت تورو څه تغير کړي دي اوخپل اصلي آوازي
بدل کړي دي مثلا دکاک-پرو په لمېچه کښې (توري سترگي)
د اوږد (و) په ځای په څرگند (و) ويل کيږي .

دمختلفو لمېجو دجريان په نتيجه کښې په ډيرو کلمو
کښې حرفونه سره مخکښي او وروسته کيږي اوځای بدلوي
لکه (ورځ- روځ، مخکه - ځمکه، اوستري- وروستي، ولږه -

لوزه، ولیدل - لویدل، اوریدل - ارویدل، همدا راز ددغو
راتلونکو کلمو په سرکښې تبدیل او تغیر ډیر لیدل کېږي :
لمر - نمر - نور - مر، لمسی - نمسی - مسی اوداسې نور
چه دې کار دلیک دود په مسایلو اودقاموسونو په ترتیبولو
کښې گرانی پیدا کړی دی . (۱)

پښتو خپل مخصوص گرامر لری چه دفارسی اوتاجیکی
نه بېل دی، پښتو صفت دخپل موصوف سره په تذکیر
اوتانیث، افراد او جمعه کښې مطابق وی لکه تورمېز، توره
تخته ، توري سترگی .

اسم ذات، اسم صفت، اسم عدد او اسم ضمیر په پښتو
کښې تصریف کېږي یعنی دوه حالته لری یوې اصلی اوبل یې
فرعی، مثلا (سپری) په ملینه (ی) مفرده صیفه ده اواصل
حالت دی اوکه عامل ورباندی راشی او وویل شی (دسپری کار

(۱) داگرانی اوس له منځه وتلی دی اودمعیاری لهجی

دخوښموني په وجه یو یادوه شکله غوره بلل شوی دی .
(رشتین)

باید معلوم وی) په څرگنده (ی) دلته هم مفرده صیغه ده مگر په فرعی حالت کښې یعنی سپری په څرگنده (ی) هم مفرده صیغه ده اوهم دجمعی ده، په فرعی حالت کښې مفرده صیغه ده اوپه اصلی حالت کښې دجمعی صیغه ده، دجمعی په صورت کښې فرعی حالت (سپریو) راځی لکه (دسپریوکار دهبواد آبادول دی) ، یالکه (پښتون) چه فرعی حالت یې (پښتانه) دی، دلته تاسې وینیء چه پښتون او پښتانه دواړه مفردې صیغی دی مگر پښتون په اصلی حالت کښې مفرد دی اوپښتانه په فرعی حالت کښې مفرد دی اوکه پښتانه په اصلی حالت کښې واخلو نویا جمعه ده چه فرعی صورت یې (پښتنو) راځی یاداسې نور مثالونه درواخلیء .

د پښتو د افعالو سمیستم یوه اندازه سختی لری اوخصوصاً بیا گردانونه یې په دریو اړو زمانو کښې پوره سخت دی .

د پښتو افعال دوه حالته لری یو استمراری بل مطلق، استمراری لکه (خوړ) او مطلق لکه (وخوړ) .

باید داخبره زده شی چه مطلق په خو شیونو سره
راتلای شی، لومړی د (و) په زیاتوالی سره لکه (ورسید) چه
استمراری صورت یې (رسید) دی، (ونیسه) چه استمراری
صورت یې (نیسه) دی اوکله د (کنبې) په زیاتوالی سره هم
راځی لکه (کنبیزده) چه استمراری صورت یې (زده) دی.
دوهم د معاون فعل په کومک سره لکه (تېرشه) چه
استمرار یې (تېریزه) دی.

دریم دخچ په بدلون سره لکه (پرېووت) که خچ او فشار
په (ې) راشی نو مطلقه ماضی ده او که په (و) راشی نو استمراری
ماضی ده .

د حال په صیغو کنبې د ټولو غایبو دپاره یوه صیغه راځی
لکه (کوی) مثالونه یې په دې ډول دی: (دی کار کوی، داکار
کوی، دوی کار کوی) .

دپښتو په خصوصیاتو کنبې یوه داقاعده هم ده چه په
متعدی ماضی کنبې فعل په تذکیر اوتانیث او افراد اوجمه
کنبې دمفعول تابع وی نه دفاعل اوداهم یادساتل په کار دی

چه فاعل به په فرعی حالت کښی وی لکه (ما کتاب واخیست)،
 (سړی «په خرگنده ی» کتاب واخیست)، (سړیو کتاب واخیست)
 دلته تاسې وینیء چه په پورته دريو اوو حالتونو کښی فعل
 (واخیست) دمفرد مذکر په صورت راغلی دی اوداځکه چه
 مفعول (کتاب) په دريو اوو صورتونو کښی مفرد مذکر دی
 اوفاعل ته (ما، سړی، سړیو) کوم اعتبار نه دی ورکول شوی
 او په دې مثالونو کښی داهم وینیء چه فاعل په فرعی حالت
 کښی دی ځکه (ما) د(زه) فرعی حالت دی او «سړی» په خرگنده ی
 د (سړی) په ملینه ی فرعی حالت دی او (سړیو) د «سړی»
 فرعی اودوهم حالت دی .

پښتو ډېرې لهجې لری مگر په دوه لهجو کښی سره
 خلاصه کیری چه یوه ختیځه او بله لویدیځه ده، لکه چه مونږ
 مخکښی ورته اشاره وکړه، ددې دوه لهجو لوی تفاوت یو
 په (ښ) کښی دی چه لویدیځ یې تقریباً د (ش) غونډی وایی
 اوختیځ یې د (خ) په شان وایی اوبل په (ښ) کښی دی چه په

لویدیځه لهجې کښې د (ژ) غوندې ویل کېږي او په ختیځه
کښې د (ک) په شان ادا کېږي .

ددې دوه لهجو دغه لاندې فرقونه هم دیادونې دي :

هغه مونث اسمونه چه چه آخر کښې بې خچه (ه) لري

لکه (سترگه) په ختیځه لهجه کښې د جمعې اودتغیر په حال

کښې مجهوله (ې) راځي لکه: (سترگې) او په لویدیځه کښې

په څرگنده (ی) راځي لکه (سترگي) .

هغه مونث اسمونه چه په آخر کښې الف لري لکه(غوا)

دختیځ گروپ دیوسف زیو په لهجه کښې مفرد اوجمع یوقسم

استعمالیږي لکه یوه غوا، پنځه غوا. (۱) مگر دموهندوپه لهجه

کښې چه دوی هم دختیځ گروپ له جملې نه دي دجمعې صیغه

(۱) دغه خبره سمه نه ده. دغوا کلمه په ټولو لهجو

کښې قیاسي جمعه لري: غواوی، غواگانې، یوازی کله کله مفرد

لفظ (غوا) دجنس په توگه دجمع په ځای کښې هم ویل کېږي.

(رشتین)

(غواوې - ياغواگانې) استعماليزې، ددې لهجې فرق دلويدیځې
لهجې سره يوازې په (ی) کېنې دی چه لویدیځ يې په څرگنده
(ی) وایې .

په لویدیځه لهجه کېنې دجمعی مذكر دپاره سوفکس
(ان) راځي تردې چه په بې سا جمعو کېنې هم دغه سوفکس
ویل کېږي لکه نوم - نومان .

د (دوه) عدد په ختیځه لهجه کېنې دموث شکل نه لري
اوویل کېږي دوه سړی، دوه بنځي مگر په لویدیځه کېنې
دموث دپاره (دوې) ویل کېږي مثلا دوه سړی، دوې بنځي.
په لویدیځه لهجه کېنې دجمعی مخاطب دپاره د (است)
خاتمه راځي لکه تاسې وایاست، تاسې تېریداست، تاسې یاست.
مگر په ختیځه کېنې بیا فعل داخاتمه نه لري هلته داسې
ویل کېږي: تاسې وایې، تاسې تېریدې، تاسې یې. ددې
توپیر سره سره په لویدیځه لهجه کېنې دمفرد غایب مذكر
دپاره په ماضي فعل کېنې د (ی) خاتمه راځي لکه (ورسیدی)
چه په ختیځه کېنې (ورسېد) ویل کېږي .

په لویدیځه کښې د (پر) ادات استعمالیزې چه همدا
ادات بیا په ختیځه کښې په (په) ویل کیږی .

په ختیځه لهجه کښې د (نه) لاحقه راځی چه بیا په
لویدیځه کښې (خځه) استعمالیزې .

(په ښار کښې) دا عبارت په ختیځه اصطلاح کښې
(ښار کښې) ویل کیږی، مثلاً ښار کښې وم .

دغه ډېر ویل کېدونکی مصدر (شول) په لویدیځه کښې
اکثر په (سول) سره ویل کیږی .

سره ددې چه په لهجو کښې توپیر شته ، دختیځو
اولویدیځو لهجو خلك په ښه شان سره کولای شی چه یو تر بله
سره تردیر وخته وگریږی او په مطلب سره وپوهیږی .

پښتو مختلفې اوډېرې لهجې لری چه تراوسه پورې ټولې
په پوره اندازه سره نه دی خپرل شوی .

د (گریر سون) په کتاب کښې دپښتو لهجو دیوې برخې
مختصر خواص بیان شوی دی اودهغو نمونې ورکښې راغلی
دی مگر پوره معلومات اوکافی مواد ددغو لهجو په باره کښې

دنا روپڙی (مارگینسټپرني) په کارونو کښې ځای شوی دی
او هلته پوره مطالعه کیدای شي .

تراوسه پورې په دې باره کښې کار نه دی شوی چه
ادبي ژبه څومره تاثیر په لهجو اچوی، دملی ژبې دپراختیا
په وخت کښې دغه تاثیر په ښوونځی، اردو او په دایرو کښې
ډیر قوی دی .

دپښتو هغه قاموس چه دپښتو ټولني له خوا چاپ شوی
دی ددې خبرې ښه مثال دی چه پښتو مختلفې لهجې لری
اودنورو ژبو لغات هم ورکښې ننوتی دی .

سره ددې چه گرامری جوړښت مختلف اودلغاتو پانگی
یورازنه دی بیا هم دپښتو لهجو نه یوه متحده ژبه جوړه ده،
دمختلفو لهجو ځلک کولای شي چه یوتربله سره خبری اتری
وکړی اویوبل ته خپل مطلب ښکاره کړی، مثلا وردگی کولای
شي چه دوزیرستانی سره خبری وکړی، وزیری کولای شي چه
دمومند سره وگړیزي، مومند کولای شي چه دمنگل سره مرکه
وکړی، منگل کولای شي چه قطغنی سره خبری اتری وکړی،

قطغنی کولای شی چه دشنواری سره مفاهمه وکړی اوشنواری
 کولای شی چه دهراتی پښتانه سره آزادی خبری وکړی .
 د خلیل مومندو یا پښوړی لهجه ختیځی لهجی ته
 منسوبه ده، ددی لهجی له خواصونه یودادی چه (ژ) پکښی
 په (ج) بدلیری، لکه (ژوند) چه دوی «جوند» وایی، په ماضی
 کښی دمفرد غایب دپاره مثلاً د (راغی) په ځای (راغلو) وایی،
 د (ورسید) په ځای (ورسیدو) ویل کیږی .
 دربط ادات (دی) په دې لهجه کښی د (دې) غوندی
 ویل کیږی، پښوړی لهجه دختیځی ادبی ژبې دپاره اساس
 گرځېدلی دی .
 غلجی لهجه په ختیځ گروپ کښی دویونکو له حیثه
 ترټولو زیاته ده، د (ن) او (ښ) په آوازونو کښی دال لهجه
 ځانله خپل خصوصیت لری، دضمیرونو په ویون کښی دنورو
 لهجونه بېلوالی لری، مثلاً د (زما) په ځای دوی (دما) وایی،
 دستا په ځای (دتا) وایی، دتلل دمصدرنه په مطلقه ماضی
 کښی دنورو ختیځو لهجو غوندې (لاړ) وایی چه داصورت بیا
 په لویدیځه لهجه کښی (ولاړ) ویل کیږی .

باید ووايو چه ډېر لويديز غلجيان کندهاري پښتو وایي .
 يوسف زایي لهجه دنورو لهجونه په دې کښې امتیاز
 لری چه دوی (ږ) کټ مټ د (کټ) غونډی وایي او «ښ» عیناً
 د ساده (خ) په شان تلفظ گوی، د (خ) توری د «س» غونډې
 وایي لکه (خوک) چه دوی یې (سوک) وایي. همدا راز «خ» په
 ساده (ز) بدلوی او (ژ) په «ج» بدلوی لکه «ژرنده» چه په دې
 لهجه کښې جرنده ویل کیږی .

د (ته) لاحقہ د (له) غونډی وایي، مثلاً د «ماته» په ځای
 (ماله) وایي، د (په) ادات په دې لهجه کښې د «پا» غونډی
 ویل کیږی او د (به) مشهوره علامه د (با) غونډې وایي لکه
 (خپل پلارته با «به» ورشم) (۱) .

په دې لهجه کښې ډېر آثار لیکل شوی دی او ډېر ادبیات

(۱) دلہجو ددغه اختلاف سره سره بیا هم په لیک دود
 کښې مهم فرق نشته او (په) او (به) په همدغه متحد معیاری
 شکل لیکل کیږی .

لری. داپریدیو لهجه یوه له هغو لهجو نه ده چه دختیځو لهجو په منځ کښی پوره بیلوالی لری، د (پلار) په ځای (پلور) وایی، د (گار) په ځای (گور) استعمالوی، د «لاس» په ځای «لوس» وایی، د «درته» او (ورته) ضمیرونه دوی (دپرته) او (ویرته) وایی، دظرف کلمه (دلته) د «دپلته» غوندې تلفظکوی او خصوصاً ډېر ښکاره توپیر په دغو راتلونکو ضمیرونو کښی لیدل کیږی: د (زما) په ځای ددوی په لهجه کښی (اېما) ویل کیږی، د (ستا) په ځای (اېتو) ویل کیږی، «دهغه» په ځای پکښی (ایغه) وایی اود (دهغوی) په ځای اېغو ویل کیږی.

دبنگښ لهجه دپښتونستان په لویدیز کښی ویل کیږی، ددې لهجې دخصوصیاتو نه د(خلیل مومندو غوندې) دماضی فعل دغایب په صیغه کښی د «و» دتوری زیاتوالی دی مگر دخلیلو په لهجه کښی د «و» توری ضرور زیاتیزی اوپه دې لهجه کښی ضروری امر نه دی کله پکښی خفی «ه» هم د «و» په ځای راځی لکه د(ورسید) په ځای دوی ورسیدو یاورسیده وایی، په دې لهجه کښی «خ» د (س) غوندی ویل کیږی او(خ)

ورگنې د «ز» غونډې ده، داهم بايد وويل شي چه دفعل حال
دغايب صيغه يعنى (كوى) په دې لهجه كېنى (كسى) غونډې
ويل كېزى، داهم امكان لرى چه دال لهجه دخليل مومندودلهجى
يوجز وگنل شي .

په لويديز كېنى ترټولو زياته خپره لهجه دورانى لهجه
ده، ددې لهجى ستر خصوصيت په افعالو پورې د (است)
لاحقه ده - (تاسى ولاړ است، تاسى واياست)، په ماضى فعل
كېنى داسى ويل كېزى:

(ورسېدى، خواب يې وركى.)

د (پر) ادات دلويديزى لهجى له خصوصياتو نه دى ،
وگورئ چه گل پاچا الفت د (پر) دادات په باره كېنى
خه ليكى :

(كه خه هم (پر) او «په» غير مهمې كلمى ښكاري مگر

دادبى شكل په بېلوالى كېنى ددوى اهميت ډېر لوى دى.)

په دورانى لهجه كېنى د (كړل) دمصدر نه لنډ شكل

ډېر استعمالېزى مثلا (راكه!) بې (ړ) ويل كېزى، د «شول»

مصدر د «سول» غوندي ويل کيزی (راسه!) وایی .

ددې لهجې دمتنونو نمونی محمدگل نوری په دوه ټوکه

(ملی هنداره) کښې راوړی دی چه په کابل کښې دپښتوټوټونی

له خوا چاپ شوې ده، ددې دوه ټوکه ټول مطالب قصی

اوافسانې دی مگر له بده مرغه چه عربی توری دلته خصوصیت

نه شی څرگندولی .

دختکو لهجه یوه مهمه لهجه ده ځکه دخوشحال خان

نه نیولی ترزمونز دزمانې پورې دغه قوم ډېر اوښه لیکوال

لری، د (ورته) ضمیر په دغه لهجه کښی د (وېرته) غوندي

ادا کيزی، په دې لهجه کښی هم «خ» په «س» او «خ» په ساده

(ز) بدلېزی مگر نه دتل دپاره، شخصی ضمیر (زه) د «زې»

غوندي او «ته» د «تې» غوندي ويل کيزی، دختکو لهجی سره

بنوخی لهجه ملگري کيزی .

دکاکرو لهجه له بده مرغه تراوسه پوری نه ده څپرل

شوې، ددې لهجی دخصوصیاتو نه یودادی چه مجهول (و)

په معروف (و) سره بدلوی لکه (تورې سترگې) چه دوی یی

په معروف «و» سره وایی .

دهر و تو لهجه هم پوره نه ده - مطالعه شوې .
 وزيرستانۍ لهجه دنښو له کبله يوه مهمه لهجه ده،
 دال لهجه په ختيز گروپ کښې داپريدیود لهجه سره سرخوړی،
 په دې لهجه کښې معروف (و) په معروفه (ی) بدلېزی لکه
 (مسود) چه دوی یې (مسید) وایي اومچهول «و» ورکښي په
 مچهوله «ې» اوړی لکه «مور» چه دوی یې «مېر» وایي یاڅلور
 چه دوی یې څلوېر وایي، د (کښې) لا حقه د (کشي) غوندي
 وایي چه دالاحقه په ختيزې لهجه کښې د (کې) غوندي اوپه
 لويديزی کښې د کی په معروفه «ی» ويل کيږي .

دوزيرو سره دنورو پښتنو راشه درشه څه گرانه
 غوندي ده لکه چه دې کارته (لوريمر) چه خپل منوگراف یې
 دوزيري لهجه په باره کښې ليکلی دی اشاره کړې ده. (۱)

(۱) څه رنگه چه دنورو پښتنو راشه درشه وزيرو سره
 لږه ده نوددوی لهجه ننگه پاتي شوې ده اونورو لهجوورباندي
 تاثیر نه دی کړی اوهمدا وجه ده چه وزيرۍ لهجه دنورو
 پښتنو دپاره څه ناآشنا غوندي ده . «مترجم» .

نوموړی ليکي: (تقريباً دهرکلی لهجه د بل کلی د لهجې نه
 بېله ده، تردې چه دالجه دومره گڼه وډه ده چه کله کله يوه
 کلمه هماغه يوسړی په بېل بېل ډول وايي مگر سره ددې
 توپيره بياهم دوه وزيريان يوتربله سره په آزاد ډول خبری
 اومفاهمه کولی شي ... وزيری لهجه په صرف، په لغاتو
 اوحتی په اصطلاح گانو او عباراتو کښې په پوره اندازه سره
 دهغی لهجې نه چه دکوهات اوپېښور په سرحدونو کښې
 ويل کيږی توپير اوبېلتون لری. چه چيری دشمالی ځايونو
 سړی دوزيری سره چه دواړه گرځنده خلك نه وی دلومړی
 ځل دپاره يوځای شي نوپه تکليف سره به يودبل په خبرو
 پوه شي اودا امکان هم شته چه په ځينو شيانو سره
 ونه پوهيږی مگر دومره خبره شته چه دا دواړه ډېر ژر يودبل
 ژبه زده کولی شي خومانه دامعلومات نشته چه گوندي
 دبلی سيمی کوم پښتون به وزيری لهجه زده کړی وی اوپه
 هغی به گپيږی).

تراوسه پورې تقريباً د ځاځيو، ځدراڼو اومنگلوپه لهجه

کښې کوم معلومات نه ؤو مگر په ۱۹۶۱ کال کښې د کابل مجلې په (۵۰۱) گڼې کښې دلومړې ځل دپاره يوه اوږده مقاله دمحمدصديق روهي په قلم (دخوست محلي لهجې) چاپ شوه، ددې مقالې نه معلومېږي چه دا لهجه په (واويز) گروپ ورگڼېږي يعنې الف پکښې په (و) بدلېږي لکه (کتاب) چه دوی يې (کتوب) وايي او (لاړ) په لوړ تلفظ کوي. برسېره په دې ددې لهجې خلك مجهول (و) په مجهوله (ې) بدلوي لکه «گوره» چه دوی يې (گېره) وايي اومعروف (و) په معروفه «ی» بدلوي لکه (درومی) چه دوی يې (دریمی) اداکوي يالکه «نوم» چه دوی يې «نیم» وايي (۱) .

(۱) دښاغلي اسلانوف دغه مقاله يوه درنه علمي مقاله ده اوپه لهجو کښې يې زيات لټون کړی دی. که څه هم په ځينو مثالونو کښې ورسره مونږ اختلاف لرو مثلا دخوست په لهجه کښې په (و) باندې دالف او په (ی) باندې د «و» بدلونه دوزيرستان او اپريدو دلجو مهم امتياز دی چه دخوست لهجه هم دهغو تابع ده اوکوم ځانله اختصاص نه لري .
(رشتين)

دټولو پښتنو دلېجو نه وانيځي لهجه زيات بېلتون لري تر دې چه مار گنښتون ليکي چه دالجه امکان لري چه يوه بله مخصوصه ژبه وي .

په ۱۷۴۷، ع کال کښې چه د کندهار ښار دافغانستان پایتخت شو له هماغه وخت نه داتلسمې پېړۍ ترآخړه پوري دټولو جنوب لويديزو پښتنو دپاره کلتوري او اقتصادي مرکز وگرځيد ، دوراني لهجه په دغه وخت کښې قدم په قدموسيعه اوپراخه شوه؛ دقومي لهجې نه يې دټول کندهار د خاورې لهجې ته يې ارتقا وکړه .

احمدشاه بابا دکندهار په ښارکښې قومونوته په بېلو بېلو کنډيو کښې ځايونه ورکړل (مثلا تر نن ورځې پوري دانوم شته دبامېزو کوڅه) .

دټول ښار لهجه دوراني لهجه شوه په کومه چه په خپله احمدشاه بابا گرید، ډېرو لويديزو غلجيانو کندهاري لهجه ومنله ، مثلا هغه لومړي پښتو درسي کتابونه چه مولوي صالح محمد خان چه په خپله غلجی دی ليکلی دی هغه په کند هاري.

(دورانې) لهجه دی لکه چه دا مطلب په خپله مولف دلومړی کتاب په سریزه کښې څرگند کړی دی مگر اوس په افغانستان کښې په زیاته اندازه غلجی لهجې هم پرمختګ کړی دی او استعمال یې ډېر دی، ددی خبرې دلیل دانه دی چه گوندې ډېر لیکوال او ژورنالستان غلجی لهجه لیکي اوددې لهجې څښتنان دی بلکه دلیل یې دادی چه پایتخت (کابل) په داسې سیمه کښې پروت دی چه شاوخوا ورنه زیات غلجی قومونه پراته دی او په خپله په ښار کښې هم ډېر اوسېږي .

د یوه ادبی فورم په جوړیدنه کښې د دواړو لهجو د خصوصیاتو یوځای کېدل یو ضروری امر دی اودادی مونږ وینوچه ختیز پښتانه د (یسی) په ځای (یاست) او د «په» ادات په ځای «پر» وایي او همداسې نور . دلویدیزی پښتو خصوصیات اوس په ختیزی کښې رواج لری اوله بلی خوا لویدیز پښتانه هم دختیزی لهجې د خصوصیاتو نه استفاده کوی مثلاً د (څخه) په ځای د (نه) لاحقہ استعمالوی .

بايد وويل شي چه دلويديزي ادبي پښتو اساس دورانۍ.
لهجه ده لکه چه دختيزي ادبي پښتو اساس پښتورۍ.
لهجه ده .

د صالح محمد خان درسي کتابونه، دپنزل گرامر
اودشوروي افغان پيژندونکي لېبډېف گرامر لويديزه لهجه
معرفي کوي اودبديعي نثر نموني يې دپښتوا، زمريالي اونورو
په آثارو کښي دي او دقاضي رحيم الله خان دوه کتابونه
دختيزي پښتو دپاره خدمت کوي اود بديعي نثر نموني يې
دمنشي احمدجان اونورو په آثارو کښي ليدل کيږي .

افغان ملت دخپلو خاصو تاريخي شرطونو له مخه جوړ
شوي دي، مونږ په څرگند ډول نه شوويلاي چه د (پښتون
اوپښتو) نومونه کله پيدا شوي دي خو هغه يادداشتونه
چه دلومړي ځل دپاره زمونږ گوتوته راغلي دي اوددې قوم
يادوني پکښي شوي دي هغه د شپږمې عيسوي پېړۍ
سرحدته رسيږي .

دشپاړسمې پېړۍ په کتابونو اوآثاروکښي د(پښتونخوا)

ذکر دېر راغلی دی، پښتونخوا د پښتنو سیمې یا هیواد ته
وایی، نورو ملتونو ټولو پښتنوته (افغان) وایه او اوس هم
افغان ورته وایی .

د پښتنو تاریخ اودژوند کارنامې یې په لومړیو اومنځنیو
پېړیو کې په کافی اندازه سره نه دی څېړل شوی، شوروی
پوهانو په دې نژدې وختونو کې د پښتون ملت د جوړېدو
مسایل ترکتې لاندې نیولی دی اوددوی د تاریخي اړخونو
په څېړنه مشغول دی .

د دوه (انگلو - افغان) جگړو په نتیجه کې پښتون
ملت ۱۹ پېړۍ په آخر کې ټوټې اوپه دوه برخو وویشل شو،
برسېره په دې له دېرې مودې څخه قبایلي فرق او بیلوالی
منځ ته راغی چه بیا په تدریج سره دوی په عمومي اقتصادي
پرمختگ کې ورگډ شول مگر دغه پرمختگ داستعمارچیانو
د پرله پسې حملو په اثر وځنډېد، د دریاب د تجارتي لاری
بنديز د پښتنو په اقتصادي انکشاف ناوړه اثر وکړ اوهم
د پښتنو په خاوره انگلیسي سیاست دغه نوموړي
پرمختگ ته لوی تاوان ورساوه .

دغو پورتنیو علتونو لکه چه دپښتنو اقتصادي پرمختګ
اوقومي جوړښت خراب کړ دغه شان يې ددوی دملي ژبې
جوړېدنه هم ويجاړه کړه .

ډېرې پېرې د پښتنو دسيمې دولتي ژبه فارسي وه،
ددې ژبې رول هغه وخت ډير زيات شو چه ۱۸۵ پېرې په آخر
کښې دافغانستان پایتخت دکندهار نه کابل ته رانقل شو
مگر دومره خبره ده چه لاپه هماغه وخت کښې داسې سببونه
موجود ووچه دملي ژبې (پښتو) دجوړښت سره يې کومک
کاوه .

په دولسمې پېرې کښې پښتو زيات ادبيات لرل چه
توري او حروف يې د عربی او د خوارزم د مېرې ژبې
نه مخالف وو .

دپښتنو دفولکلور ډېرښت اودعشقي شعرونو زياتوالي
لا اویا کاله وړاندې ډارمستېر یاد کړی اوستایلی دی .

داوه لسمې پېرې دپښتو دادب تاریخ مونږ ته داسې
نوميالی اووتلی شخصیت را په گوته کوی لکه خوشحالخان

ختک، دی یوازی شاعر نهؤ بلکه جگرن هم ؤ، دی دپښتنو
دیووالی اواتحاد سخت طرفدارؤ، دده آرزو یوقرن وروسته
احمدشاه بابا پوره کړه، احمدشاه بابا پښتانه قبایل سره
یوکرل اوپه ۱۷۴۷ کال کښې یې د پښتنو دولت منځ ته
راووښت او قبایلی تفرقوته یې خاتمه ورکړه، احمدشاه
دشعر په نړۍ کښې دخوشحال خان تابع اوپیرو دی .

پښتو ادب په شپاړسم او اوه لسم قرن کښې په مخصوص
ډول سره وده اوپرمختگ وکړ ، ددې انکشاف یوه برخه
دروښانیانو په نهضت اوحرکت پوری اړه لری، ورپسې داسی
شاعران لکه خوشحال خان اورحمان منځ ته راغلل چه ددوی
د آثارو مننه تر نن ورځی پوری په پرله پسې ډول سره
دشاعرانو له خوا کیری .

دشپاړسمی نه تراولسمی پېړۍ پوری دپښتو ادبی ژبه
باید چه غور سره وپلټل شی اودمختلفو اړخونو څېړنه یې
ضروری ده. اوهم یې متنونه چه په عربی خط لیکل شوی دی
اوربدلوته اړدی، خصوصاً بیا د (خیرالبیان) هغه خطی کتاب

چه دوهم ځل موندل شوی دی او دهغه وخت مخصوص
دایرةالمعارف د خوشحال خان (دستار نامه) بیا پوره کتنه
غواړی که څه هم دستار نامه نسبتاً په ساده او آسانه ژبه
لیکل شوی ده .

دهغه وخت ادب داسی شاهدی ورکوی: لومړی داچه
دهغه وخت دلته جو توپیر لږ څرگند شوی دی او دوهم داچه
دغه توپیر د قومونو په منځ کې د کلتوری مبادلی مخه
نه ده نیولې .

د شپاړسم او اتلسم قرن د ادبی پښتو (تحریری)
څېړنه او پلټنه باید دیوې ډلې پښتنو پوهانو له خوا په تدریج
سره عملی شی، د هر پخوانی لیکوال د کلام لغوی او گرامری
خصوصیات په مفصل ډول سره تجزیه او وڅیړل شی، دا کار
شروع شوی دی لکه د خوشحال خان خټک د کلام د گرامری
خصوصیاتو په باره کې د لومړی ځل د پاره یوه مقاله په کابل
مجله کې نشر شوه. بنایي چه دغه قیمتی کار ژر تر ژره
سرتة ورسیدی .

داوه لسمی پیری نه راپه دی خوا د ختیزو پښتنو
تجارتی او کلتوری مرکز پېښور په خپل انکشاف شروع وکړه
اودلویدیزو پښتنو اقتصادي، سیاسي او کلتوري مرکز کندهار
له اتلسمی پیری څخه په خپل پر مختګ پیل وکړ، دکندهار
دښار اوسیدونکی اساساً دورانی دی او په پښتو گریزی، دنورو
قومونو نمایندگان چه دوی سره راشه اودرښه لری هغوی هم
ددورانی لهجی خصوصیات استعمالوی .

باید وویل شی چه لویدیز غلجیان مثلاً خټک هم کندهاری.

پښتو وایی لکه چه ځینی پوونده غلجیان دالهیچه وایی .
په اتلسم قرن کښی په دورانی حکومت کښی پښتو
په اردو اوعسکری مرکزونو کښی حکمرانی لرله، څه موده
پخوا چه په پېښور کښی داحمدشاه دقضایی چارو دلاسی خط
کتاب وموندل شو هغه په پښتو او په کندهاری لهجه ؤ (۱).
تقریباً دیوی پیری په موده کښی (داتلسمی آخر اود

(۱) ښایی چه دده مطلب احمدشاهی فتاوی وی .

نونسې سر) د پښتو ادبي آثارو ماتي وکړه مگر فولکلور
او عشقي اشعارويي ادامه درلوده .

د نو نسې پير ي په دوهمي نيمايي په پښور کښې
پښتو ادبيات بېرته راژوندي شول، ددې ادبياتو دانکشاف
سره په هند کښې د لیتوگرافي د دستگاه پيدا کيدلو زيات
کومک وکړ .

د شلم قرن په اوایلو کښې په افغانستان کښې د مورني
ژبي پښتو سره علاقه قوي شوه، دا علاقه د پښتنو د ملي وښتيا
او بيداري سره مستقيمه رابطه لري. د پښتنو ددې ملي وښتيا
او حرکت يوشاهد دادی چه دوی هغه تللي خپلواکی بېرته
لاس ته راوسته اودننه په هېواد کښې يې يولړ اصلاحات
وکړل .

په ۱۹۰۳ ع کال په کابل کښې د لومړي ځل دپاره
يومنځني مکتب تاسيس شو چه د ملي منورينو په راپيدا کولو
کښې يې کومک وکړ .

په سراج الاخبار کښې چه د يوشهرور پوهاند افغان

محمود طرزی ترکتنی لاندې نشرېده د پښتو ډېر مواد پکښې

نشریدل .
په ۱۹۱۶ کال په کابل کې د پښتو لومړی درسی کتاب

په لویديزه لهجه د مولوی صالح محمد خان له خوا نه چاپ

شو .

په ۱۹۱۹ کال کې چې پښتنو خپلواکي لاس ته راوسته

نودې کار د مملکت د انکشاف د پاره عموماً اود کلتوري چارو

د پرمختګ د پاره خصوصاً ښه مناسب شرطونه برابر کړل

او هم يې د ملي ژبې پښتو سره علاقه قوی کړه .

له دغه وخت نه راپه دې پلو د مکتبونو شمېر مخ پر زیاتیدو

دی، درسمی معلوماتو له مخې په افغانستان کې په ۱۹۴۱ -

۱۹۴۲ کلونو کې ۳۳۱ ابتدایي او منځني مکتبونه موجود وو

چې په هغو کې څلور شپیتو زرو شاگردانو تحصیل کاوه

او په ۱۹۶۰ - ۱۹۶۱ کلونو کې ۱۰۵۵ مکتبونه جوړ شول

چې د شاگردانو شمیر یې ۱۶۵۵۶۹ ته رسید .

په ۱۹۳۱ کال په افغانستان کې (د کابل پوهنتون)

جوړ شو ، په مملکت کښې دا لومړی عالمی پوهنتون
گڼل کیږي .

د خپلواکۍ د گټلو څخه وروسته په پښتو ژبه یولړ
اخبارونه اومجلې راووتلې .

په کابل، کندهار او جلال آباد کښې د پښتو درسي کتابونه
چاپېدل، د خپلواکۍ د جنگ په وخت کښې په ۱۹۱۹ کال کښې
د پرو پښتنو په اخبارونو کښې پښتو اشعار چاپول او یوچټک
حرکت روان ؤ. د (اعلیحضرت) محمد نادر شاه د پادشاهی
په وخت کښې د پښتو ژبې تعمیم او انکشاف د پاره ځینی
موسسې جوړې شوې او دا اقدام ځکه وشو چه پښتو د دولتي
ژبې په حیث پیژندل کیده. ددغی ژبې د انکشاف ضرورت
او حتمی پرمختگ د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د دورې په دولتي
پرگرام کښې په ۱۹۴۳ کال کښې شامل شو، په دغه کال
په کندهار کښې (پښتو انجمن) جوړ شو ددغه انجمن له خوا
پښتو مجله خپریدله او هم یې دوه ټوکه پښتو خود آموزه
دفارسی ژبو د پاره چاپ کړل .

په ۱۹۳۶ کال کښې پښتو ددولتي اورسمي ژبي په حيث
اعلان شوه، دپادشاه په فرمان کښې ټول حکومتي کسان دپښتو
په زده کړه مکلف شول اودپښتو رواجېدل په دولتي دايرو
کښې دفارسي سره يو ځای ضروري وښودل شو. پښتو
قدم په قدم سره دليکنې په کارونو او رسمي ځايو نو کښې
عاموالي پيدا کړ، په ټولو مکتبونو کښې دپښتو ژبي تدريس
جاري شو او په ټولو وزارتونو اوموسساتو کښې دپښتورسمي
کورسونه جوړ شول چه وظيفه يې ددغی ژبي پراختيا اودرسي
ښودنه ده .

په ۱۹۳۷ کال کښې دکندهار اود کابل پښتو ادبي
انجمنونه سره يوځای شول اوپښتو ټولنه ورڅخه جوړه شوه،
دپښتو ټولني وظيفه اوهدف خلکوته پښتو ورزده کول، پښتو
عامول اوپښتو ادبياتوته انکشاف ورکول دی .

له ۱۹۳۶ کال څخه راهیسي یولړ اخبارونه یوازې په
پښتو ژبه چاپیږي اوهغه خپروني چه په فارسي ژبه دی هلته
هم دپښتو یوه برخه شته .

له ۱۹۴۰ کال څخه راهیسی ادبی او بدیعی (کابل مجله)

په پښتو نشریزي دامجله د پښتو اکاډیمي ارگان دی، دې مجلې

د پښتو لیکوالو او ددوی دکارونو په یووالی اورا ټولولو کښې

ډیر مهم رول لوبولی دی او لوبوی یې.

له ۱۹۴۳ کال څخه راهیسی دکابل راډیوپه خپل فعالیت

شروع کړی ده چه په پښتو اوفارسی نشریات کوی.

په ۱۹۴۴ کال کښې دکابل په پوهنتون کښې دادبیاتو فاکولته

پرانیستل شوه، دغې فاکولتی ډیر ادیبان او پوهان منځ ته

راوویستل .

له ۱۹۴۹ کال نه راهیسی په پښتو اوفارسی په ډیرو

ټوکونو کښې افغان دایرةالمعارف (آریانا) چاپیزي.

دمطبعی دکارونو انکشاف او پرمختگ ته ډیره توجه

شوی ده، په مرکزی برخو کښې په تدریج سره لیتوگرافی

چاری په تیپو گرافی بدلې شوې چه په مطبوعاتی کارونو کښې

تیزی پیدا شوی اود کتابونو اونورو نشریاتو اندازه زیاته شی.

په عمومی ډول سره د مملکت د تیز اقتصادي او کلتوري پرمختگ

له كبله په دې شلو كلونو كښې يوه معلومه نتيجه دافغان ملت لاس ته ورغلي ده .

له ۱۹۳۷ كال څخه راپه دې خوا پښتو ادب يونسكاره او محسوس موفقيت او كاميابي ته رسيدلي دي، د اشعارو د انكشاف سره د نثري نوعي انكشاف او پرمختگ هم روان دي، قصي په كښې پيداشوي، نكلونه او افسانې په كښې ليكل كېږي او په دې وروستيو كلونو كښې د لومړي ځل دپاره د پښتنو ليكوالو رمانونه د نړۍ منځ ته راووتل د ډرامه نويسي په كښې منځ ته راغله او په پوره اندازه سره پښتانه ليكوال پيدا شول .

د ښوونځيو انكشاف، د راډيو نشریاتو او د ډرامو ليكلو د ادبي ژبې او داوولسي لهجې ترمنځ تناسب ټينگ كړی دی .
افغانی ليكوالو او عالمانو څوځلي د ادبي ژبې او د پښتو د لهجې د تناسب په باره كښې غونډې سره كړې او د امسايل يې منځ ته رااچولي دي، په دې موضوع كښې نوی كار په ۱۹۶۱ كال كښې د كابل مجلې په ۴۹۲ گڼې كښې د (معياري پښتو)

تر عنوان لاندی مقاله ده، په دې مقاله کېښې ویل شوی دی
«چه دټولو نه لومړی باید دادبیاتو اصل منبع وپلټو او زده یې
کړو چه هغه دملت ژبه ده، باید په پوره معنی سره دپښتو
لهجې زده کړو اوله هغو څخه یوه معیاری لهجه غوره کړو».

دټبرو ښوونځیو دجوړېدو، درادپو دشریاتو او په عمومي
ډول سره دخلکو دراشه او درشه له برکته دادبی ژبې اولهجو
په منځ کېښې اشتراک سره قوی شوی دی مگر دلته داهم باید
ووايو اوپوه شوچه کومه محاوره چه په وړو کتوب کېښې
زده شوی ده هغه په ټوله معنی سره ساتلی پاته شوی ده
او عادات نه ځی دمثال په ډول داسی لیکوال او دپښتو ژبی
ادیب لکه گل پاچا الفت په محاوره کېښې «کی» وا یې او په
لیک کېښې بیا ددې کلمی ادبی شکل «کوی» لیکي :

په ۱۹۴۲ په کابل کېښې دپښتنو لیکوالو او پوهانو یوه
جرگه جوړه شوه دوی تصمیم نیولی ؤ چه یو معلوم معیارمنځ
ته راوولی او دلیک دودقواعد آسان او ښه کړی. دوی کونښن وکړ
اودمفرد مذکر - غایب د پاره یې چه مختلف شکلوونه لری

یوشکل انتخاب کړ او نوریې پرېښودل مثلاً د (لیدل) دمصدر نه (ولید) شکل انتخاب شو او دخلیل مومندو لهجه (و لیدو) اودکندهار لهجه (ولیدی) په ځای پاتی شوې، مگر دجمعی مخاطبې خاتمی (است) او (یېء) مساوی انتخاب شوی او په لیکلو کېږي دواړه صورته روا دی لکه (پښتو وایاست، پښتو وایيء). د ۱۹۴۸ کال په اگست کېږي همدا راز یوه بله جرگه جوړه شوه، داخل په کېږي پښتوری لیکوال هم شامل وو، ددې جرگې غرض اوهدف داؤچه د دواړو لهجو نژدیوالی سره راوولی .

دریمه جرگه د ۱۹۵۸ کال داگست په میاشت کېږي په کابل کېږي وشوه، داخل دجرگې موضوع لیکدوداوگراهری مسایل وو، داپیره په دې جرگې کېږي په خپله دپښتو اکاډیمې مشرهم گلپون کړیؤ، دجرگې دتصمیم په اساس په یولړ ځایونو کېږي دختیزی پښتو شکل ته ترجیح ورکړ شوې ده، شک نشته چه افغانی لیکوال اوپوهان په دې باره کېږي د مشکلاتو سره مخامخ دی، یوه کلمه چه دوه یادری

شکله ولری څنگه به مشکل نه وی مثلاً (ورځ) او (روځ) (لمر) او (نور) اوداسی نور مثالونه درواخله، مگر په دې کښې هم باید شک ونه شی چه افغانی لیکوال دې موضوع ته متوجه دی او قدم په قدم به دامشکلات لری کړی او یوه متحده ادبی ژبه اومعیاری پښتو به منځ ته راشی .

په ۱۹۵۲ - ۱۹۵۴ کلونو کښې پښتو اکاډیمی (پښتو ټولنی) یو ستر قاموس په دوه جلدو کښې پښتو په فارسی چاپ کړ، په دې قاموس کښې دلویدیز اوختیز دواړه لهجی راوړل شوی دی اود دواړو لهجو خصوصیات ور کښې قید شوی دی او بیا په ۱۹۵۶-۱۹۵۸ کلونو کښې بل ستر قاموس فارسی په پښتو دنوموړی اکاډیمی له خوا نه چاپ شوچه دللهجو خصوصیات پکښې ځای شوی دی .

په اوسنی وخت کښې دکابل ښار دافغانی ملی ژبی په جوړېدو کښې مهم رول لوبوی ځکه په دې ښار کښې دپښتنو دمختلفو قبایلو څلک اوسیزی .

ډیر لوی کار د هغه گروپ په غاړه دی چه نومونه

اواصطلاحات وضع کوی. ددوی وظیفه داده چه دولتی، علمی
اوتخنیکی اصطلاحات بزدی، دخارجی اواققباسی کلماتوپه‌خای
پښتو اصطلاحات انتخابوی .

په دې شلو وروستیو کلونو کښې دوه ځلی دپردیولغاتونه
دپښتو دسوچه والی دپاره کونښن وشو، لومړی ځل دا کونښن
ددوهم لوی جنګ په وخت کښې ؤ اودوهم ځل تقریباً لس کاله
وړاندی ؤ .

دژبې سوچه والی دپردیو هغو لغاتو نه چه معنی یې
دعامو خلکو دپاره ښکاره نه وی یوطبیعی کار دی مگر کله کله
داسی پیښیری چه مثلا دعربی کلمی په ځای دپښتو کلمی
پیدا کېدل سخت او مشکل شی . په دې موضوع کښې
گل پاچا الفت اصل حقیقت ته رسیدلی دی او داموضوع یې
حل کړې ده، دی لیکي :

(ځینی وایی پښتو باید سوچه کړو . پردی لغات
ترې نه وباسو او یوتکی فارسی یا عربی په کښې پری
نږدو .
دانظریه په ډېر افراط بناده اوداکار کیلونکی نه دی، په

دنياکښې داسې ژبه نشته چه پردې لغات په کښې نه وی
 اونیلې اوریښې یې له نورو ژبو سره تړلې نه وی، جهان
 اوس دیو کور غوندې دی اود ملتونو فرهنگي اواجتماعي تعلقات
 ورځ په ورځ زیاتېږي، اوس دهرچاغز دبل غوږته رسیږي
 اونا آشنا آوازونه له یوبله آشنا کیږي، هره ژبه له بلی نه
 څه اخلي اوڅه ورکوي، داوولسونو دگډ ژوند سیاست په ژبو
 باندې هم تاثیر لري اوپردې لغتونه خپلېږي، هغه وخت چه
 هیوادونه یوله بله ډېرلري وو او اولسونه به یو دبل په ژبه
 ښه نه پوهیدل بیا هم په ژبو کښې دخیل کلمات موجودوو
 اود لغاتو په نړۍ کښې معرب، مفرس، مفغن الفاظ پیداشوی وو،
 نو اوس داڅنگه کیدای شي چه په پښتو ژبه کښې دې پردې
 لغات نه وی. هغه نوی معنی گانې اونوی مفهومونه چه په جهان
 کښې اوس را پیدا کیږي طبعاً په پښتو کښې نوم نه لري
 اودانښی کیدای چه ټولوته دنوو اختراعاتو په شمول په پښتو
 ژبه کښې نوی نومونه پیدا کړو .

که څوک په دې فکر کښې وی چه مونږ دې له نورو

ژبونه څه نه اخلو او یوازی پښتو لغتونه دې استعمالوو ددې
معنی داده چه خپله ژبه دې محدوده وساتو او خپل فرهنگ
دې په پیراېتدایی حال پریږدو، دافکر باید له مغزونه وباسو
او هیڅ کله داونه غواړو چه په پښتو کښې دې دخیل او مغن
کلمات نه وی مگر ددې معنی دانه ده چه مونږ به دپښتو موجود
اومستعمل لغات غورزوواوپه ځای به یې پردی لغات بی ضرورته
خالی دتغن دپاره راوړو، ځکه چه داکار ژبی ته زیان رسوی
بلکه ژبه دزمانې په تپریدو له منځه باسی

دپورته اوزدی وینانه داسی نتیجی په لاس راځی :

۱- دافغان ملی ژبی جوړښت اوانکشاف دخپلو خاصو

شرطونو لاندې منځ ته راغلی دی، یعنی په تیره زمانه کښی

دځپنی علتونو له کبله دغه دپښتو انکشاف سستؤ اویوعلت

یې داؤ چه دمملکت اقتصادی وضعیت خراب ؤ، بل داچه

دپښتنو قبایلو په منځ کښې دبی پروایی اوبیلوالی پخوانی

عادات موجود ؤو، دریم داچه دنونسم قرن په آخر کښی

استعمار پښتانه دوه ټوټې کړل او بل داچه یوازې د فارسي ژبې نه د دولتې ژبې په حیث استفاده کیده .

۲- په اوسني وخت کې د حکومت یولې اقداماتو د بادشاه د ۱۹۳۶ کال فرمان چه پښتويي د دولتې ژبې په حیث اعلان کړې ده، د مملکت د اقتصادي او کلتوري چارو پرمختگونو او د پښتنو بیداري - دې ټولو علتونو په کافي اندازه د پښتنو رواجېلوته پراخي ورکړې ده .

۳- د اقتصادي او کلتوري گړندی جريان له کبله د پښتنو ټولې لري او نژدې سيمي سره په تماس کې شوي دي چه دې کار په زیاته اندازه سره د پښتو ادبي ژبه اوله جی یې یو تر بله سره نژدې کړې دي .

دوهمه برخه

پښتو ادب

دافغانستان ادبيات دډېرو پېړيو په اوږدو كښې په دوه
ژبو پښتو او فارسي مخ په وړاندې تللي دي او په دواړو ژبو
كښې پخوانۍ عنعنې اوذخيري لري .

پښتو ژبه ډېر وخت دولتي نه وه نوځكه يې دتحريري
ادبياتو دانكشاف په لار كښې ستر خنډ موجود ؤ. هو! پښتو
د فولكلور اوشفاهي آثارو له حيثه پوره غني ده او تراوسه
پورې افغاني ليكوال او شاعران د دغه فولكلور نه استفاده
كوي .

دنوي ادب اساس او بنسټ دشلمې پېړۍ په سر كښې

کېښود شو، دغه وخت په افغاني ځلميانو کېښې اجتماعي حرکت اونهضت پيدا شوي ؤ، ددغو افغاني ځلميانو د حرکت مشر او ايديالوگک محمود طرزي ؤ (۱۸۶۷ - ۱۹۳۵)، دى يووتلى اجتماعي شخص، عالم اوليکوال ؤ او د ذهنونو دروښانولو تبليغيي دسراج الاخبار په پاڼو کېښې کاوه .

محمود طرزي او همدارنگه دده شاگردانو او همکارانو لکه غلام محي الدين افغان (۱۸۹۱ - ۱۹۲۱)، عبدالهادي داوي (۱۸۹۵)، صالح محمد (۱۸۸۸ - ۱۹۶۰) او نورو دنوي فکر او بيداري اساس ايښي دي، دوى غوښتل چه افغاني ټولنه دجهاني کلتوري دترقي او دعلم او پوهې دپرمختگ څخه خبره کړي، دوى دمعارف او علم خواته خلك رابلل، دملې حاکميت دمفکورې طرفداري يې کوله او د افغانستان دپاره يې سياسي خپلواکي غوښته .

دپښتو بديعي او هنري نثر په افغانستان کېښې دشلمې پيړۍ په سر کېښې راپيدا شو، ددغه نثر موسس مولوي صالح محمد گڼل کيږي چه په ۱۹۱۶ کال کېښې يې يوه مجموعه

(دپښتو لومړی کتاب) چاپ کړه، دپښتو لومړیو نثرونو
تعلیمی او تبلیغی رنگ لاره .

په ۱۹۱۹ کال کې سیاسي خپلواکۍ او اقتصادي
او کلتوري اصلاحاتوله راتلونکي ادب سره چه دوخت دغو پښتنو
سره سمؤ، پوره کومک وکړ .

په ۱۹۳۱ کال کې دپښتو اوفارسي ادبياتو دانکشاف
په غرض په کابل کې يوه ادبي ټولنه جوړه شوه، په ۱۹۳۲
کال په هرات کې ادبي کلوپ پرانستل شو او يو کال وروسته
په کندهار کې دپښتو ادبي ټولنه جوړه شوه .

په ۱۹۳۶ کال کې دولت دمخصوص فرمان په اساس
پښتو دافغانستان دولتي اورسمي ژبه شوه چه دې کار دژوند
په ټولو اړخونو کې دپښتو دعاموالي او پراختيا سره په زياته
اندازه کومک وکړ، له دغه وخت نه راهيسې پښتو ادبيات
په تېزۍ سره مخ په وړاندې درومي، ډېرې قصې پکښې چاپ
شوي چه اکثره يې عبرتي رنگ لري او دژوند سره نژدې
تماس لري .

د افغانستان اوسنی ادب په هیواد کښې د لیکوالو ملي
ایدیالوژی څرگندوی، په دغه ادب کښې د وطنی مینې، داستعمار
دمخالفت او د فکرونو دروښانتیا سره سره ملي مفکوره هم
موجوده ده .

په افغانستان کښې د ادب تر ټولو خپره اوزیاته نوعه
اشعار دی او نثر د تشکیل او جوړېدو په حال کښې دی، په نثر
کښې مهم ځای قصو نیولی دی، همداراز مشور ادب وسعت
پیدا کړی دی او په دې وروستیو کلونو کښې اجتماعی نکلونو
او د ژوند داستانونو مهم ځای نیولی دی.

په اوسنی ادب کښې مختلف بدیعی او هنری جریانات
او تمایلات موجود دی، له دې جملې نه په یوه جریان کښې
کلاسیکی، رومانټیکي اوریالیستیکی عناصر شامل دی، د دغه
جریان نمایندگان هغه ډېر مشهور لیکوال اومنورین دی .

ددې وروستیو کلونو په ادب کښې په ښکاره ډول سره
دریالیزم او واقعیت بینې خواته تمایل لیدل کیږی.

خورا لوی اوسنی لیکوال ادبی ډگرته دیرش پنځه دیرش

کاله وړاندې داخل شوی دی، ددوی د آثارو هدف دادی چه
دهیواد دمنځنیو پیړیو وروسته والی اود ملاکی اغیزی له منځه
یوسی او هم دپوره دیمو کراتیکسی ټولنی په شرطونو کښې
دنوی ژوند آرزو لری .

دافغانستان داوسنی ادب له مشهورو لیکوالو څخه
عبدالرؤف بېنوا دی، دی شاعر ، لیکوال، ډرامه لیکونکی،
دفولکلور جمعہ کوونکی ، دکلاسیکی اشعارو پلټو نکی، ادب
پیژندونکی اودتاریخی څېړنو مولف دی .

دده په آثارو کښې تر ټولو مشهور اثر د(پریشانه افکارو)
سلسله ده چه دشعر اومشور شعر په لباس کښې منځ ته
راغلی ده، داسلسله دافغانی مطبوعاتو په پاڼو کښې په
(۱۹۴۷ - ۱۹۴۹) کښې چاپېده اوهم په ۱۹۵۷ کال کښې په
جلا ډول سره چاپ شوه .

په ۱۹۴۷ کال کښې دده یوه ډرامه (د کلورنځور) چاپ
شوه، په ۱۹۵۸ کال کښې دده یوڅوڅوونکی ډرام(زورگناه گار)
چاپ شو چه اوسنی افغانی ژوند یې څرگند اوته او تنقیدی
رنگ یې درلود .

دینوا په نثری آثارو کښې (دزړه خواله) هم شهرت لری چه په ۱۹۵۸ کال کښې چاپ شوی دی. پینوا په ۱۹۱۳ع کال کښې زیزیدلی دی .

د اوسنی ادب بل لوی لیکوال گل پاچا الفت دی .دی په مفکوره، زیباپسندی، اوبنایست خوښونه کښې دینوا سره ډیر نژدی دی، دی که له یوی خوا شاعر دی له بلې خوا زبردست لیکوال هم دی، دپښتو ادب په سبکونو او تاریخ کښې دده آثار ډیر شهرت لری، په شعر کښې دده درې آثاره چاپ شوی دی (دپسرلی نغمی - ۱۹۴۱)، (غوره اشعار - ۱۹۵۵) او (دزړه وینا ۱۹۶۲) اوهم په نثر کښې ډیر تالیفات لری .

الفت تر ټولو زیات د فلسفی اشعارو څښتن دی، دده داشعارو په وروستی مجموعه (دزړه وینا) کښې یوه نوی موضوع نظریه راځی چه هغه دسولې آرزو اود ملتونوپه منځ کښې د دوستی ټینګول دی. که څه هم دالفت شعر زیات تخیلی اوتفکری دی مگر اساساً وطنی احساسات ښکاره کوی. غوره نثرونه چه دلیریك آثارو یوه وړه مجموعه ده

دمشور ادب نوعې ته منسوبه ده، ددې مجموعې زیاته برخه
دشرقي عنعنې په تمثيل ليكل شوی ده چه اوسنی موضوعات
ورداخل شوی دی .

دالفت دآثارو همیزه داده چه زیاتې تنقیدی رنگ
اوهدف لری، دی د بی سوادۍ او ناپوهۍ په مقابل کښې
نشریات کوی اوداجتماعی بی عدالتۍ اوبې انصافی سره
جگړه کوی .

دی په دی عقیده دی چه باید تنقید دهغو کونینو غوندې
وی چه خوږ پوټکی لری. دالفت دتولد نیټه (۱۹۰۹) ده .

په اوسنی ادب کښې قیام الدین خادم هم څرگند مقام
لری. دی هم لکه بینوا اوالفت یوازی شاعر نه دی بلکه لیکوال،
ادب پیژندوکی او بشر پیژندونکی دی ، ده د خپل سفر
مشاهدات (خوورځی په شمالی کښې) په ۱۹۴۱ کال په اصلاح
کښې په مسلسل ډول خپاره کړل، په دغو مشاهداتو کښې
په رښتیاڼی ډول سره افغانی ژوند تمثيل شوی دی، په هماغه
کال دده یوه مجموعه (نوی ژوند) چاپ شوه، په دې مجموعې

کښې مضامين، مشور شعر او اشعار ځای شوی دی .
دده د آثارو وروستنی مجموعه (خیالی دنیا) په ۱۹۶۰ کال
کښې چاپ شوې ده، دخادم په آثارو کښې د وطن دوستی
او فرهنگي موضوعاتو سره اجتماعي موضوعات هم
لیدل کیږي .

داوسنی ادب دمشهورو لیکوالو په ډله کښې صدیق الله
رشتین هم د څرگند مقام خاوند دی. ده دخپلو آثارو په لومړیو
کلونو کښې په عشقي او وطني اشعارو پیل وکړ مگر وروسته یې
په زیاته اندازه وطني او محیطي موضوعاتو ته مراجعه وکړه
اوقوی نثر لیکونکی وگرځید، په ۱۹۵۱ کال کښې ده دقطغن
ولایت ته سفر وکړ او خپل مشاهدات اولیدنی یې دسفر
په خاطراتو (دقطغن لیدنه) کښې ثبت کړې، ددې خاطراتو
په وسیله دلومړی ځل دپاره په پښتو ادب کښې دکاریگری
طبعي ژوند بنودل شوی اوتمثیل شوی دی .

په ۱۹۵۵ کال کښې رښتین یو کتاب (دهند سفر)
چاپ کړ، په دې کتاب کښې ده دهندوستان اونژدی اومنځنی

ختیخ مشاهدات بیان کړی دی، دی د پیر و آثارو څښتن دی، دده
د تولد نیټه ۱۹۱۷ کال ده .

سید شمس الدین مجروح اساساً د شاعر په حیث شهرت
لری، دده اکثر اشعار په نشراتی خانگو کښې چاپ شوی دی.
په ۱۹۵۸ کال کښې دده داشعارو یوه وړه مجموعه چاپ شوه
چه اکثر ویې فلسفی رنگ لاره، دمجروح په اشعارو کښې
وطني اوملی آهنگونه هم شته اوادبی خوا یې پوره قوی ده .
پیر شاعران چه په خپلو ژوندیو اشعارو کښې د پښتنو
شجاعت اود خپل هیواد پخوانی افتخار ستایي اواستعمارچیان
رټی منځ ته راغلل چه ددوی په منځ کښې ملی شاعر ملنگ جان
وتلی دی (۱۹۱۹ - ۱۹۵۷) دده داشعارو مجموعه (خوږی نغمی)
په ۱۹۵۸ کال کښې چاپ شوه، ده په خپلو وینوونکو اشعارو
کښې خپل ملت ستایلی دی، د پښتنو نارینتوب یې بیان کړی
دی، ددوی اخلاقی یې ستایلی دی، ددوی ذاتی کلتوریې بیان
کړی دی .

دوطن دوستی موضوع دځلمی لیکوال غلام غوث خیبری

په آثارو کېنې هم تمثيل شوي ده. دده قصي اساساً هغه واقعات او پېښې څرگندوي چه د(انگلو - افغان) په جگړو پورې مربوطې دي .

(طوفان - ۱۹۵۴)، (دوينو داغونه ۱۹۵۶)، (داورلمېي ۱۹۵۷)، (دريمه شپه ۱۹۵۸)، (دخيبر توفنگ داران ۱۹۵۵) او (قهرمانان مړه کيزي ۱۹۵۸) دا پورته آثار خيبري ته منسوب دي. دده دتولد نيټه ۱۹۳۰ ده .

دمحمددين ژواک، سليمان لايق، محمدگلاب ننگرهارى او عبدالله بختانى آثارهم په نوي ادب کېنې څرگند ځاي لري. دژواک په يوه قصه کېنې چه (دتوان وروستي شپه) نومېږي ديوي بزگري کورنۍ تراژيدى تمثيل شوي ده .

دبزرگرانو موضوع په څرگند ډول په افغانى ادب کېنې روانه ده اودليکوالو په آثارو کېنې يې يومهم ځاي نيولى دي، ددې جريان ليکوال په رښتيا سره اوسنى افغانى ژوند ابرسيره کوي اودرياليزم دانکشاف دپاره زمينه اوشرطونه برابروي، ددوي توجه ددهقان اوځمکوال شخړوته اوښتي ده، په دې

سلسله کښې نور محمد تره کی په ۱۹۵۱ کال کښې دوه نثري آثار (دغويي لاندې) او (دادي خدمت) وليکل، دده آثار ددهقان او بزگر ژوند ښکاره کوي، ده په ۱۹۵۶ کال کښې د(درې خواړه)، (دصمد مور او پلار)، (زما قسمت) او (دکورگته دلاهورگته ده) قصې وليکلې او هم يې په ۱۹۵۸ کال کښې (دبزگر لور) او نورې قصې چاپ کړې. دتره کی مشهور اثر (دبنگ مسافري) نوميزی، دا اثر دوه امتيازه لري يوداچه دژوند په مواردو پوره احاطه لري او بل دمولف حالات ښه څرگندوي، مولف کونښن کوي چه په رښتياڼي ډول سره دافغانستان دزحمت کشو او بې وزلو خلکو ژوند ښکاره کړی .

علمی ليکوال ډير ځله اخلاقي مسایلو ته هم رجوع کوي، عشقي موضوع معمولا په خواخوږۍ او ډير حساس پلان کښې دبحث لاندې راځي، تقريباً ټولې قصې دمعتبری کورنی دپيغلي سره دغريب علمی تراژیدی او غمناک عشق بيانوی .

عبدالرحمن پښواک دډيرو اشعارو، ډرامو او ناولونو مولف دی، دا آثار يې په پښتو، فارسي او انگلیسي ژبو باندې

دی، ترټولو زیات دده بدیعی هنر او استادۍ په هغو ناولونو کېنې ښکاره شوې ده چه اکثریې فولکلوری موضوعات وپړاندې کوی لکه (دبست شهزاده)، (رودابه اوزال) او (درې سره مین). دده د (دختر کوچی) په ناول کېنې شاعرانه ښېگنې، دتشبیه گانو او تمثالونو ښه والی، په بلیغ ډول سره د ملی رنگونو اظهار او د آهنگونو جوړښت په څرگند ډول ځان ښکاره کوی، دغه ناول په انگلیسی، فرانسوی، روسی او عربی ژبو ترجمه شوی دی او بین الاقوامی نوم یې گټلی دی .

دپژواک آثار د صوفیانه آهنگونو نه هم خالی نه دی (وجدان).

دپژواک په آثارو کېنې لوی ځای د وطن دوستۍ موضوع

نیولی دی، لیکوال دغه موضوع په اساسی ډول سره په تاریخی

مواردو کېنې فیصله کوی، دده دوه شعری ډرامی (قرض) په فارسی ژبه او (کلمه داره روپی) په پښتو د هیواد تاریخی سابقه راژوندۍ کوی .

دپژواک د تاریخی آثارو مخصوص صفت دادی چه مولف خپل

فکر د واقعاتو او پېښو ظاهری اړخ ته نه بلکه د قهرمانانو تاثراتو او غم گاللوته متوجه کوی .

دقهرمانانو روحیاتو اوداخلی نړۍ ته په ژوره توگه
دورنوتلو آرزو دپژواک دپولو آثارو امتیاز دی، خصوصاً
داآرزو دده په وروستنی مهم اوفیلسوفانه ناول (اواره) کښی
په ښه شان ښکاره شوې ده، داناوول په ډیروژبو ترجمه شوی
دی اودافغانستان نه دباندې ډیر شهرت لری، داناوول په زیاته
اندازه سره دمولف بیوگرافی ده .

دپژواک لوی موفقیت دادی چه دی دحقیقی اوواقعی رمان
جوړولو قدرت اوصفت لری مگر دده دناوول قهرمان عام فهمه
نه دی، داکوم سطحی قهرمان نه دی بلکه هغه سپری دی چه
لوړ افکار اوعالی احساسات لری، دداسی تصنیف جوړول
دافغانستان دادب په انکشاف کښی مهم گام دی .
دپژواک نه علاوه دفارسی ژبې نورو اوسنیو لیکوالو
محمدقدیر تره کی، سلجوقی، سهیل، رشتیا، کهزاد اونوروهم
شهرت گتلی دی .

په شوروی اتحاد کښی دافغانی ادب د آثارو ترجمې
له ډیرو کلونو راهیسی په مستقل ډول سره چاپیری، په

۱۹۵۵ کال کښې دوه مجموعې (افغانی اشعار) او (افغانی قصې) چاپ شوی دی، دانتخاباتو په مجموعه کښې (دآسیاشاعران) دپښوا اونورو آثار معرفي شوی دی، په ۱۹۵۵ کال په تاشکند اودوشنبې کښې د اوسنیو افغانی لیکوالو آثار په ازبکی اوتاجکی ژبو چاپ شوی دی، په ۱۹۶۱ او ۱۹۶۲ کلونو کښې د افغانی قصو دوه مجموعې (زرغونه) او (پت پهلوان) چاپ شوی دی، په ۱۹۶۲ کال کښې شوروی لوستونکی (دافغانستان دشاعرانو نظموونه) تر عنوان لاندې مجموعې سره آشنا شول برسیره په دې په ۱۹۵۹ کال کښې دماشومانو دپاره دافغانی قصو یوه مجموعه (ؤ، نه ؤ) نشر شوه، دالفت، پښوا، بختانی او درشاد داشعارو ترجمې دشوروی مطبوعاتو په پاڼو کښې چاپ شوی دی .

یادونه : ددوهمې برخی په ترجمه کښې لږ تغییر هم

پېښ شوی دی .

.....

دیناغلی اسلانوف لنډه پېژندنه
دی دفلالوجی علومو ډاکټر اودشوروی اتحاد دعلومو
ډاکاډیمۍ غړی دی .

ده په کابل کې په شوروی سفارت کې یوه دوره
ماموریت هم کړی دی اوپښتویي په افغانستان کې زده
کړې ده .

اسلانوف دلوی (پښتو روسی قاموس) مؤلف دی،
داقاموس پنځوس زره پښتو لغتونه لری چه په روسی ترجمه
شوی اوچاپ شوی دی .

ده دروېښانیانو په دوره باندې یوه رساله هم لیکلی ده،
په دې اثر کې دپیر روښان کارنامې، مجاهدی، دده کورنۍ
اوملگری، دده دکورنۍ ادبیات، دخیرالبیان دمتن خصوصیات
اوددغې سلسلې نور معلومات راغلی دی .

ښاغلی اسلانوف د (پښتنی فولکلور) نومې رسالې
مؤلف دی، دارسالة دده دخوکلونو دزیار نتیجه ده، په دې
رساله کې دپښتنو دملی اوشفاهی آثارو خصوصیت اوهمزیت

بیان شوی دی. داپه حقیقت کښې هغه فولکلور دی چه دپښتنو
دژوندنه راوتلی دی .

ښاغلی اسلانوف دختیځ پوهانو په ډیرو کانگرسونو
کښې دپښتو ژبې په باره کښې معلومات وړاندې کړی دی .
دی په شوروی دوره کښې لومړی سړی دی چه دپښتو
داستادی حیثیت یې موندلی دی. ده په شوروی کښې ډیرو
ځوانانوته پښتو ورزده کړې ده .

دده په شاگردانو کښې دوریانکوف، لیبیدوف، گیرس،
پیغله لود میلا، اوپیغله کلینینا په پښتو کښې پوره نوم او
شهرت لری اودډیرو آثارو خاوندان دی .

ښاغلی اسلانوف دپښتو اوپښتو ادبیاتو په باره کښې
ډیره مطالعه اوخیرنه کړې ده چه ترټولو لوی کاریې د(پښتو
روسی لوی قاموس) دی .

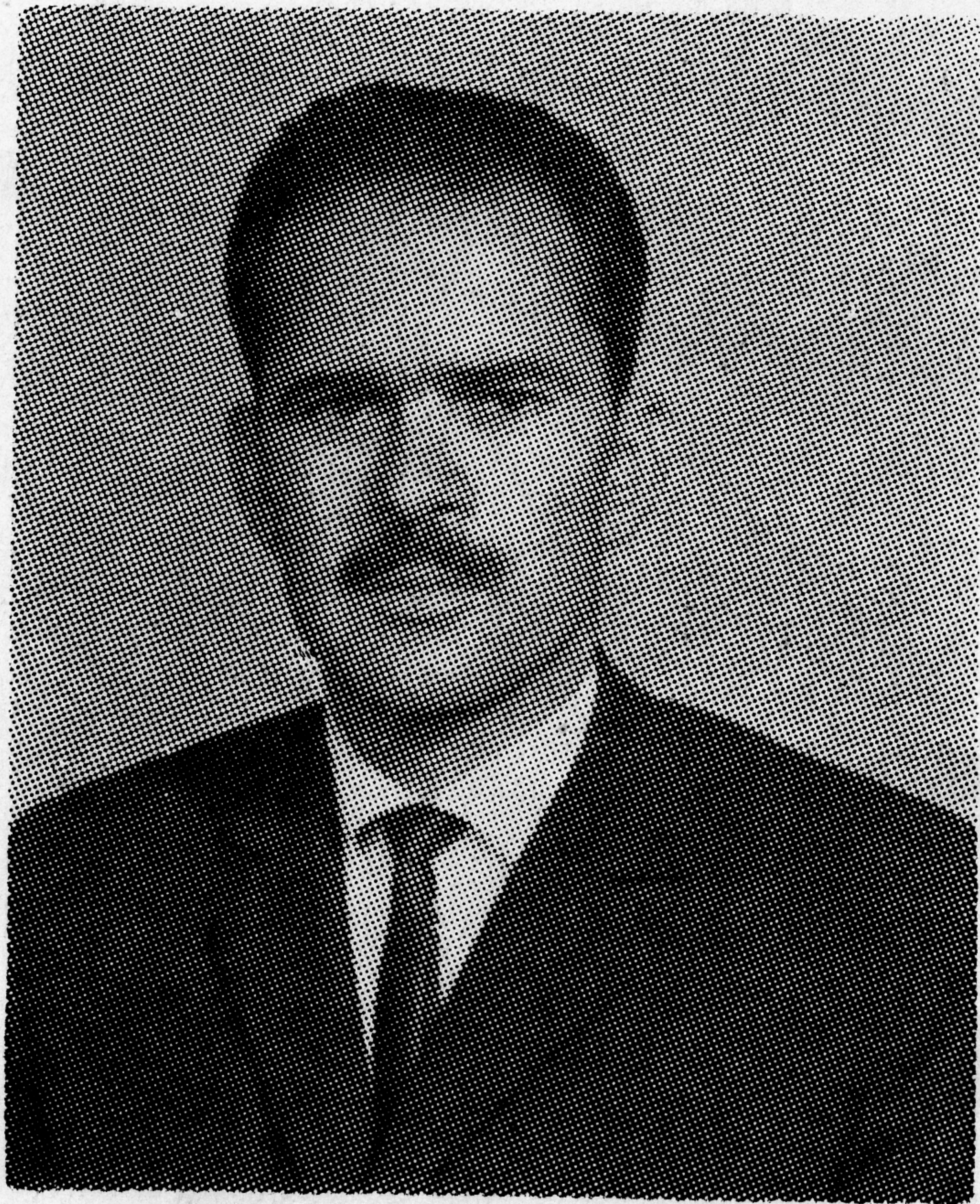
بناغلی اسلانوف

دمېرمن گيراسيمووالنده پېژندنه

ميرمن گراسيمووا دمسکو دعلومو داکاډيمۍ د آسياني
ملتونو په انستيتوت کېنې کار کوي. دې ميرمنې د ښاغلي
گيرس سره يوځای دستاژ دوره داستاد اسلانوف تر نظر
لاندې تيره کړې ده .

اليوتينا گراسيمووا دپښتو دختيځ پيژندنې په انستيتوت
کېنې مطالعه کوي، اويوزيات شمير مقالې يې د افغانۍ ادب
په شاوخوا کېنې ليکلې اوخپري کړې دي: لکه دپښوا په
اشعارو کېنې دوطن پرستۍ موضوعات، په افغانۍ ادب کېنې
داجتماعي مساوات موضوع ، په پښتو ژبه کېنې مشروطي
جملې. دې ميرمنې دهغه کتاب په ليکلو کېنې هم زيار ويستلی
دی چه (دافغانستان ادبيات) نوميزی ، گيراسيمووا اوس
دمعاصر افغانۍ ادب په باره کېنې خپل علمي اثر ليکی .

معتهد شينواری ددې اثر مترجم

THE NATIONAL LANGUAGE

OF

AFGHANISTAN

PASHTO ACADEMY

1968

دولتی مطبعه

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**